

לכבוד ימות הפורים מצ"ב שו"ת ממו"ר עט"ר רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א.
ואשמח לקבל הערות וביאורים.

ספר

תשובות הגר"ח

על

מסכת מגילה

(עדיין בלא ביאורים, אדר תשפ"א)

חובר בס"ד ע"י אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש

זכרון יעקב

תשובות הגר"ח

מגילה

ש. 'מגילה ב' א'. מתני'. חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה כו'. יש לשאול מהו הטעם דעיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ולא מקדימין רק ליום שיש.

ת. אסיפת הדיינים.

ש. בהנ"ל. מהו בגוונא שאין אפשרות לבני הכפרים לצאת מהכפר שלהם כלל עתה, האם בהאי גוונא בני העיירות גדולות יקראו ביום שיש, או"ד דגם בהאי גוונא בני העיירות גדולות יקדימו ליום הכניסה. (מבני דוד נ").

ת. לא פלוג.

ש. מגילה שם. דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקיננו אנשי כנה"ג והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו כו'. לכא' קצת צ"ב הלשון 'ועקרי' תקנתא, שהרי לכאורה אי"ז עקריה אלא הוספה, כי לא ביטלו את ימי י"ד וט"ו רק הוסיפו עליהם את ימי י"א י"ב וי"ג ולמה הויה 'עקירה'. וכמו כן יש לדקדק מהמשינה ממנה הקשו דהלשון שם הוא 'לבטל' דברי חבירו, ולמה הוי ביטול והרי זה הוספה וצ"ב כנ"ל.

ת. כל שינוי הוא עקירה.

ש. מגילה שם. אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן כו'. האם רבי יוחנן אמר דרשה זו מעצמו או"ד אמרה בשם ר"ע סתימתאה, שהרי להלן בגמ' מצינו שרבי יוחנן אמר שדרשה זו אמרה ר"ע סתימתאה ואילו כאן ברב שמן נאמר זה רק בשם רבי יוחנן.

ת. מעצמו.

ש. מגילה שם. אמר רב שמן א"ר יוחנן כו' ואימא תריסר ותליסר כדאמר רב שמואל בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא כו', ור' שמואל בר נחמני אמר כו', ואימא תריסר ותליסר אר"ש בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא כו'. מה דקאמרי 'כדאמר' רב שמואל בר יצחק יש לדקדק בזה למה אמרי 'כדאמר' ולא אמרי 'אמר' רב שמואל

---

¹תשובות נוספות למסכת מגילה עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתשכ"ט - תתשנ"ה.

בר יצחק, וכמו שלהלן בדברי רבי שמואל בר נחמני אמרי' אמר רב שמואל בר יצחק ולא אמרי' כדאמר.

ת. אמרה כאן.

ש. מגילה שם. א"ר שמן בר אבא כו'. היאך הניקוד דרב 'שמן' (ושמעתי מחכ"א שהגאון הגדול ר' דוב לנדא שליט"א אמר לו ששמע שהחזו"א אמר רב שמן (השי"ן בשוא והמ"ם בקמץ), והאם ידוע ליה למרן שליט"א בזה ג"כ).

ת. לא כינו לו שמן.²

ש. מגילה שם. ור' שמואל בר נחמני אמר קרא כימים אשר נחו בהם היהודים כימים לרבות י"א וי"ב ואימא תריסר ותליסר אר"ש בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבווי כו'. מנין דכימים אתא לרבווי רק שני ימים ולא שלשה.

ת. תפסת מועט תפסת.

ש. מגילה שם. ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מכימים אמר לך ההוא לדורות הוא דכתיב. לכאור' צ"ב דהא מה שעושין יום הפורים לדורות המה מקראות מפורשים חדא (אסתר ט' כ"א) לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו 'בכל שנה ושנה', ועוד כתיב שם (ט' כ"ז) קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם וגו' להיות עושים את שני הימים האלה.

ת. שנה לעכב.

ש. מגילה שם. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכ"א אין קורין אותה אלא בזמנה. יל"ע מה יעשו חכמים עם דרשת זמן זמנם זמניהם וי"ל דלא משמע להו וכדאמרי' לעיל גבי ר"ש בר נחמני, ועדיין הרי יש דרשה מכימים ומה יעשו עמה וי"ל דסבירא להו דההוא לדורות הוא דכתיב כדמשני לעיל גבי ר' שמן בר אבא, ואמנם עדיין יש לשאול כך, דכיון דמצינו תנא דיליף מזמן זמנם זמניהם והיינו ר"ע סתימתאה א"כ איך ר"ש בר נחמני דהוה אמורא פליג על דרשה זו.

ת. לדרשא אחרייתי שלא שמענו.

---

²מרן שליט"א ניקד בתשובה את תיבת 'שמן' בקמץ תחת השי"ן ובצירי תחת המ"ם. ואמר לן הגראי"ש קניבסקי שליט"א שאביו מרן שליט"א אמר לו שהכוונה שלא קראוהו שמן כנ"ל אלא שמן שהשי"ן בשוא והמ"ם בקמץ.

ש. מגילה שם. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כו'. מה הכוונה רבה בר בר חנה, והאם פי' שרבה הי' נכדו של חנה ואם כן למה לא נזכר שם אביו ונקרא רק ע"ש זקנו. ולמה ל"נ ר' חנה.

ת. לא הי' ראוי.

ש. מגילה שם. ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מכימים אמר לך ההוא לדורות הוא דכתיב. לכאור' צ"ב דהא מה שעושין יום הפורים לדורות המה מקראות מפורשים חדא (אסתר ט' כ"א) לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו 'בכל שנה ושנה', ועוד כתיב שם (ט' כ"ז) קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם וגו' להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם 'בכל שנה ושנה', וכיון שכן, למה צריך ל'כימים. (ואם הי' הדיוק ממה דכתיב כימים ולא כתיב בימים אולי הי' קצת ניחא, אבל רש"י הרי פירש דהדיוק מדכתיב כימים ולא כתיב ימים, ומ"מ עדיין אי"ז הי' מיישב לגמרי, כי סוף סוף כיון שהם פסוקים מפורשים שעושים ב' ימי הפורים בכל שנה ושנה, למאי צריך ריבוי ללמוד לדורות וכנ"ל).

ת. לזכור.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כלומר כו' אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא והכפרים אינן בקיאות לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א עכ"ל, ויש לשאול, מש"כ רש"י, אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה כו', האם הכונה היא כפשוטו שאם בני הכפרים רצו היו קורין המגילה ביום י"ד.

ת. כבר רצו.

ש. בהג"ל. מש"כ רש"י, שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא כו', לכאור' צ"ב, וכי כל בני הכפרים הי' להם דין בבית דין בכל ימי שני וחמישי.

ת. מצוי.

ש. עוד בהג"ל. לכאור' צ"ב, תינח אבות המשפחות שלכן הגיעו לעיירות, אבל בני משפחתם [שאינם הבעלי דינים] כיצד ישמעו קריאת המגילה.

ת. יבואו אתם.

ש. בהנ"ל. מש"כ רש"י, והכפרים אינן בקיאיין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד, לכאן צ"ב דהרי בפשוטו יותר פשוט הי' להביא להם לכפר אחד מבני העיר שיקרא להם המגילה בכפר ולמה כל בני הכפר צריכים לבוא לעיר כדי שאחד מבני העיר יקרא להם.

ת. לא ירצו לבא.

ש. בהנ"ל. מש"כ רש"י, ופעמים שיום כניסה ב"ג ופעמים שהוא ב"א, יש לדקדק למה רש"י לא כתב גם את יום י"ב.

ת. אטו כי רוכלא ליחשב.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, זמן קהילה לכל היא. הכל נקהלו מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות כמו שכתוב בספר הלכך לא צריך קרא לרבוויי שיהא ראוי לקרייה דעיקר הנס בו היה עכ"ל, לכאן יש לשאול דכיון ד'עיקר הנס' הי' ביום י"ג, א"כ למה לא קבעו אנשי כנה"ג את יום הפורים ב"ג באדר, ועכ"פ גם ביום י"ג.

ת. הלך אחר הסוף.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, כששרויין על אדמתם. והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל עכ"ל, יש לשאול דכיון שהשלוחים היו מגיעים לקצה א"י רק סמוך לפסח (והיינו שהגיעו לקצה א"י אחר יום מאז שיצאו לדרך אחר שקידשו את חודש ניסן, וכך חזינו ג"כ לענין שאילת גשמים ששואלין מז' חשון כדי שיגיעו לנהר פרת שזה י"א יום אחר הרגל), א"כ מתי וכיצד הקריבו השלוחים את קרבן הפסח (ואין ליישב שבכל שנה היו שלוחים אחרים ורק פ"א הפסידו שהרי בפסחים פ' א' מבואר דלא היו מוותרים על פסח ראשון כדאמרי' שם אמר להו רב נחמן זילו ואמרו ליה לעולא מאן ציית דעקר סיכיה ומשכניה ורהיט ופרש"י וז"ל, מאן ציית לך. להשתלח לדרך רחוקה, וכי עקר משכניה וסיכיה. אהלו ויתידותיו ורהיט בתמיה מי ישמע לנו להטריח עצמו כו' עכ"ל). (מבני דוד נ"י).

ת. הכל לפי הצורך.³

ש. בהנ"ל. לכאן כמו כן קצת יש לשאול, דכיון שהשלוחים הגיעו לקצה א"י סמוך לפסח, א"כ איך ומתי הקריבו פסח כל אלו שגרו שם, ולכאן אין ליישב ולומר שהם יצאו עוד באדר לכיוון ירושלים, והיינו, כי מניין להם לדעת שאין זו שנה מעוברת, שהרי אם היא שנה מעוברת יהיה

³ע"י בזה בתשובות לעיל ר"ה י"ח א' ובהערה שם, יעו"ש ודו"ק.

נמצא שיצאו חודש שלם קודם ומה יעשו חודש שלם כולם בירושלים אלא על כרחך שהמתינו לשלוחים לשמוע שאכן קידשו את חודש ניסן ורק אז יצאו, אלא דא"כ ק' שהרי לא היו יכולים להספיק להגיע עד י"ד ניסן וכנ"ל. ולא מסתבר שבאופן קבוע עשו רק פסח שני. וצ"ב.

ת. ע"י שליח.⁴

ש. מגילה ב' ב'. ואימא פרוזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה. פרש"י וז"ל, כדכתיב להיות עושים. מסקנא דקושיא היא ולא תירוצא הוא עכ"ל, והנה לכאורה מה דמייתי מדכתיב להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו הוא רק לענין המוקפין, כי גבי הפרזים הלא כבר כתיב בהדיא על כן היהודים הפרזים וגו' עושים את יום ארבעה עשר וגו', ולהכי מקשינן ואימא כו' מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב להיות עושים וגו', אך לכאורה צ"ב היאך מייתי ראייה מקרא זה דלהיות עושים רק לענין המוקפין, והרי לפני המקרא דלהיות עושים וגו' כתיב ויכתב מרדכי וגו' וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' (ולבתר מיניה כתיב להיות עושים וגו') ומקרא זה קאי גם על הפרזים וגם על המוקפין וכמבואר מדאקשינן לעיל בגמ' ועוד מהודו ועד כוש כתיב ופרש"י שם וז"ל מהודו ועד כוש כתיב. שקיבלו עליהם פורים דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש לקיים עליהם ואע"ג דלא כתב הודו וכוש בהאי קרא כיון דכתיב בכל מדינות המלך אחשורוש הרי מהודו ועד כוש עכ"ל ולהלן י"א א' אמרי' דאחשורוש מלך בכיפה [והיינו על כל העולם כמ"ש לן מרן שליט"א בתשובות הגר"ח ח"א במגילת אסתר⁵] וא"כ נמצא דמ"ד אשר בכל מדינות המלך אחשורוש ה"ז בכל העולם ופרזים גם בכלל כל העולם, וכיון שכן, איך מייתי בקושיית הגמ' כאן פסו' זה דלהיות עושים וגו' רק לענין המוקפין והרי מהפסו' שלפניו מבואר דקאי גם הפרזים וגם על המוקפין. וצ"ב.

ת. כל א' כדינו.⁶

ש. מגילה שם. השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר אתא את ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר. הנה לפי"ז, השתא נמצא דמ"ש להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו, היינו י"ד לפרזים וט"ו למוקפין, וכיון שכן צ"ב דא"כ למה הוצרכו לקרא דכתיב על כן היהודים הפרזים וגו' עושים את יום ארבעה עשר וגו', דבשלמא אם כמו הקושיא דהפסו' דלהיות עושים וגו' קאי רק על מוקפין מאחר דהפרזים כבר נאמר מפורש קודם, ניחא, אבל עתה בשלב זה של הגמ' דאמרי' דפסו' זה דלהיות עושים קאי גם על יום י"ד א"כ למאי צריך קרא דכתיב על כן היהודים הפרזים.

ת. שלא יתבלבלו.

⁴כנ"ל.

⁵ע"י שם תשובות ... ..

⁶היינו, להיות עושים כולם אבל כל א' כדינו. הגר"י"ש קניבסקי שליט"א.

ש. מגילה שם. ואימא פרוזים בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר אמר קרא בזמניהם זמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בתליסר בשושן. פרש"י וז"ל, ואימא מוקפין בי"ג כו' עכ"ל, ולכאור' למה נימא דמוקפין בי"ג, דהא לכאור' איכא למימר נמי דהמוקפין יהיו כבני הפרזים, והיינו דנימא הכי, דמ"ש להיות עושים את יום י"ד הוא לפרזים ואת יום ט"ו הוא לשושן, ומ"ש בזמניהם ואמרי' זמנו של זה כו' נפרש זמנו של הפרזים לחוד וזמנו של שושן לחוד אבל שאר המוקפין לעולם הם בי"ד כבני הפרזים, ומ"ש על כן היהודים הפרזים בי"ד לאו לאפוקי מוקפין הוא דאתא אלא לאפוקי שושן הוא דאתא אבל המוקפין לעולם ג"כ בי"ד. רצ"ב.

ת. מה נ"מ היום בשושן.⁷

ש. בהנ"ל. האם יש ליישב, דאם כהנ"ל א"כ הו"ל להכתוב לומר על כן היהודים הפרזים והמוקפין בי"ד והוה אמרין דהוא לאפוקי שושן אבל השתא דכתיב על כן היהודים הפרזים לחוד ש"מ לאפוקי מוקפין. (ויל"פ).

ת. אולי.

ש. מגילה שם. אשכחן עשייה זכירה מנלן כו'. לכאור' אין מובן דהא בתחילה כשאמרו מנהני מילי ה' זה על 'קריאת המגילה' של בני המוקפין שקורין בט"ו כדמייתי שם לעיל לפני כן את דברי המשנה דתנן כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר, וכיון שכן מאי קאמר השתא אשכחן עשייה והרי לא זה ביקשו לדעת.

ת. מהפסוק מוכח.

ש. מגילה שם. מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש כו'. יש לשאול מנין לן, דילמא שושן ה' מוקפת חומה קודם לכן.

ת. ידעו.

ש. מגילה שם. ותנא דידן מ"ט יליף פרזי פרזי כו' מה להלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. פרש"י וז"ל, מה להלן מימות יהושע. ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות יהושע דהא פרזים לאו מוקפין חומה נינהו עכ"ל, ולכאור' צ"ב דנהי שמצינו ג"ש שהולכין לפי זמנו של יהושע בן נון מ"מ איך ילפינן משם לענין מוקפין חומה (דנהי דלא גרסינן מוקפת חומה מ"מ הלימוד הוא לענין המוקפין) והרי שם לא ה' מוקף חומה דהא הוי פרזי. (ולכאור' ה' ללמוד משם רק דמי שה' פרזי מימות יהושע ב"נ הוא קורא בי"ד אבל מי שהוא פרזי עתה ולא מימות יהושע ב"נ הוא לא יקרא בי"ד, אבל הלימוד הנ"ל לכאור' צ"ב וכנ"ל).

⁷הגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב דלשון מרן שליט"א כאן הוא: מה נ"מ בינם לשושן.

ת. פרזי לאפוקי מוקף.

ש. מגילה שם. ובתיב התם לבד מערי הפרזי הרבה מאד. צ"ב דהא זה הי' בימי משה רבינו ע"ה, שהרי מ"ר אמרו, והול"ל מימות משה רבינו.

ת. אמרו אלעתידי.

ש. מגילה שם. אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכדרכי יהושע בן לוי הוא דאתא דאמר רבי יהושע בן לוי כו'. האם התיבות 'הוא דאתא' (השני) אינו מיותר לכאורה.

ת. כפל שנזכר.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, מהודו ועד כוש כתיב. שקיבלו עליהם פורים דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם, ואע"ג דלא כתב הודו וכוש בהאי קרא, כיון דכתיב בכל מדינות המלך הרי מהודו ועד כוש עכ"ל, הנה מ"ש רש"י 'הרי מהודו ועד כוש', בפשוטו הכוונה היא כך, הרי מהודו ועד כוש ה"ז בכלל מה דכתיב 'בכל מדינות המלך אחשורוש', וכיון שכן קצת יש לדקדק למה לא כתב רש"י עוד תיבה אחת והיינו לומר הרי מהודו ועד כוש 'בכלל', או לומר הרי מהודו ועד כוש 'אמור' (דכפי שנכתב ברש"י רק התיבות הרי מהודו ועד כוש אי"ז כ"כ נוח לקרוא כן).

ת. היינו הך.

ש. בהנ"ל. שוב חשבתי בעזה"י דל' רש"י מכוון הוא, כיון דהנה להלן י"א א' איכא פלוגתא דרב ושמואל במ"ד מהודו ועד כוש דח"א מהודו ועד כוש ה"ז כל העולם וח"א דהם ב' מקומות סמוכים, ולפיכך סתם רש"י וכתב הרי מהודו ועד כוש והיינו לפי שלא רצה ליכנס כאן בפלוגתא דשם. והאם נכון לבאר כן.

(ואולי בעצם ה"ז ק' והיינו כי סוף סוף מהל' הרי מהודו ועד כוש מ' טפי כמ"ד דהודו ועד כוש ה"ז כל העולם דלכן לא נקט הל' מהודו ועד כוש 'בכלל' והק' היא למה נקט רש"י הכא דוקא כמ"ד זה ולא נקט כמ"ד דהודו וכוש הם ב' מקומות סמוכים וקצת צ"ב).

ת. לרווחא דמילתא.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, מדינה ומדינה ועיר ועיר. כו' ואע"פ שאף היא בכלל פרוזים הוקבעה בט"ו עכ"ל, והיינו אע"פ שאף שושן היא בכלל פרוזים מ"מ הוקבעה בט"ו, אך באמת לכאורה צ"ב דמנין דשושן לא הי' מוקפת חומה מימות יהושע בן נון.

ת. א"כ מה הוצרך לפרטה.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, עיר ועיר למאי. הרי כל הפרזים שוין וכל המוקפין שוים ואין חילוק בין עיר ועיר עכ"ל, יש לדקדק למה כתב רש"י כאן את התיבות 'וכל המוקפין שוים'. וצ"ב.

ת. למה לא.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ובר' יהושע בן לוי. ובחלוק לא איירי כלל אלא ה"ק כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה עכ"ל, לכא' צ"ב דבשלמא הא דכתיב ב"פ עיר נחא, אבל הא דכתיב ב"פ מדינה למה לי, והיינו דכיון דכוונת הכתוב במה דכתיב עיר ועיר מדינה ומדינה ה"ז לומר כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה וכדפרש"י, למה לי מדינה ומדינה ב"פ, והול"ל מדינה פ"א, כי מה שייך לומר כל עיר ועיר הסמוך למדינה ומדינה כו'.

ת. אידי דכתיב עיר כתיב מדינה.

ש. מגילה ג' א'. וא"ר ירמיה ואיתימא א"ר חייא בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. יש לדקדק בלשון 'אמרו', דלכא' הו"ל 'כתבו', שאם רק הי' אומר מנין לנו כל מילה ומילה כפי שאמר שהרי לא שייך לזכור כל תיבה בדיוק בעל פה ועל כרחך שכתב ומזה יש לנו התרגום וכיון שכן לכא' הוה למימר 'כתבו' ומהו 'אמרו'.

ת. רק בע"פ.

ש. בהנ"ל. לכא' צ"ב למה ר' אליעזר ור' יהושע לא אמרו (והיינו, כתבו, לכא' וכנ"ל) הם את התרגום לכלל ישראל, ולמה אמרו רק לאונקלוס ואונקלוס לכל ישראל, והוה להו לר"א ור"י לומר התרגום לכל ישראל הם בעצמם עוד לפני שאונקלוס קיבל מהם. ובפרט שזה נשכח וחזר על ידם כדלהלן דלמה המתינו עד אונקלוס.

ת. הי' בקי בלשון.

ש. בהנ"ל. הנה להלן אמרי' עלה, ותרגום של תורה אונקלוס אמרו והא אמר כו' שכחום וחזרו ויסדום, וכיון דאונקלוס קיבל מר"א ור"י על כרחך דעיקר החזרה היתה ע"י ר"א ור"י, וכיון שכן, למה באמת זה נקרא ע"ש אונקלוס ולא ע"ש ר"א ור"י.

ת. לא הלשון.

ש. בהנ"ל. מהיכן ר"א ור"י קיבלו, דכיון שהתרגום נשכח א"כ מנין הם ידעו, ובשלמא אונקלוס קיבל מהם אבל הם מנין להו מאחר שזה נשכח.
ת. בעל פה.

ש. מגילה שם. תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי.
הנה יונתן בן עוזיאל הי' תלמיד של הלל הזקן כדאמרי' בסוכה כ"ח א' והלל הזקן הי' בזמן הבית כדאי' בסוכה נ"ג א', וכיון שכן, קצת צ"ב מ"ד הכא יונתן בן עוזיאל אמרו 'מפי' חגי זכריה ומלאכי שהם היו לפני כן לכאורה כי זכריה הי' ג"כ בזמן הבית אבל בזמן מוקדם יותר. ומפי היינו ממש מפיו כמבואר מאונקלוס שקיבל 'מפי' ר"א ור"י.
ת. מפי קבלתן.

ש. מגילה שם. תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר"א ור"י תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי כו'. יש לשאול מנין יש לפנינו תרגום יונתן בן עוזיאל על התורה, ואם אינו באמת מיב"ע למה נקרא תרגום יב"ע וגם באמת ממי הוא תרגום זה.
ועוד, מנין לנו ומי אמר את התרגום ירושלמי על התורה.
ת. נכתב אח"כ מפי רבותינו בא"י.

ש. מגילה שם. עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגיליתי סתריך לבני אדם כו'. מה שנעמד על רגליו האם הוא מפני גילוי הבת קול.
ת. עדים צריכין לעמוד (שבועות ל' ב').

ש. בהנ"ל. יש לדקדק שהרי יב"ע קיבל מחגי זכריה ומלאכי וא"כ הוה להו לומר אנו שגילינו.
ת. היינו הך.

ש. מגילה שם. ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דיך מ"ט דאית ביה קץ משיח. הנה מהל' 'לגלות' מ' שידע כבר אלא שביקש לגלות, ויש לשאול מהיכן ידע, שהרי לענין תרגום של כתובים לא נזכר בגמרא שקיבל זה מחגי זכריה ומלאכי.
ת. ברוה"ק.

ש. בהנ"ל. פרש"י וז"ל, קץ משיח. בספר דניאל עכ"ל, לכאור' א"כ למה לא גילה התרגום של כל הכתובים מלבד של דניאל.

ת. שם אין מפורש.

ש. בהנ"ל. האם התרגום כתובים שיש לנו שהוא מרב יוסף כמ"ש מרן שליט"א בתשובות הגר"ח ח"ב, הוא התרגום שרצה יב"ע לגלות או שהוא תרגום אחר כי הרי גם עתה אין תרגום רב יוסף לספר דניאל וא"כ שמא הוא התרגום יב"ע.

ת. היינו הך.

ש. מגילה שם. דאורייתא מיפרשא מילתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן. לכאור' קצת צ"ב דהא גם בתרגום יונתן בן עוזיאל שיש לנו על התורה ג"כ יש דברים שבלי התרגום לא היינו יודעים שלזה כוונת הכתובים.

ת. לא הוסיף על אונקלוס.⁸

ש. מגילה שם. משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה כו'. האם גם השומרים מפני הכבוד כדתנן במס' תמיד ומדות גם הם הלכו ונשאר הבית בלי השמירה בזמן מקרא המגילה כי לכאור' הלכו 'כולם' בזמן הראשון שהיה אפשר לקרוא.

ת. יכלו שם לקרוא.⁹

ש. מגילה ג' ב'. בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה שיושבת בנחל. לכאור' אפשר לפ', גם, שהכרך יושבת בראש ההר ועי"ז הנמצאים בכרך רואים את העיר, וגם, שהעיר נמצאת בראש ההר ועי"ז כך כולם רואים את העיר ואף בני הכרך רואים אותה, וכן גבי יושבת בנחל אפ"ל, גם, שהעיר נמצאת כ"כ נמוך עד כדי כך שבני הכרך לא רואים את העיר, וגם, שהכרך נמצא כ"כ נמוך עד כדי כך שבני הכרך לא יכולים לראות את הערים האחרים, ויש לשאול מהו הפירוש הנכון ומאי טעמא.

ת. היינו הך.

⁸ כנראה הכוונה בפירוש התיבות, דאילו בענין הפסוקים מצינו הרבה הוספות בתרגום יונתן ב"ע.

⁹ עיי' בס' עבודת הלויים (להגאון ר' שמואל הלוי גלעד שליט"א, פרק ב' סעיפים ג' - ה') היכן שמרו וכמה שומרים היו בכל מקום ששמרו אם אחד או עשרה ועוד פרטים יעו"ש, והנה אם היו עשרה ניחא אבל אם הי' אחד א"כ קצת ק' לומר דהי' לו לקרוא שם לבדו.

ש. מגילה ד' א'. ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר כו'. הנה גם ברש"י ד"ה לוד הגי' היא ושמר, וצ"ב שבפסוק בדהי"א ח' י"ב כתיב ושמד.

ת. הכוונה כנ"ל.¹⁰

ש. מגילה שם. ואמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. יל"ע האם כמו כן בני הכפרים [וכן כרך שאין בו י' בטלנים דאמר ריב"ל לעיל ג' ב' שהמה] מקדימין ליום הכניסה ג"כ צריכים לדרוש באיגרת הפורים ברבים ביום הפורים עצמו, ואף שהם מספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים מ"מ מעט זמן לעשות שיעור שעה אחת לשמוע באיגרת הפורים ודאי יתכן להיות להם, ולכאור' מזה שריב"ל לא אמר כן ש"מ דאי"צ בני הכפרים המקדימין לדרוש בענינו של יום, וצ"ב מאי שנא ומאי טעמא. ת. צריכין.

ש. בהנ"ל. שוב חשבתי לומר שאינם צריכים לדרוש בענינו של יום כי סעודת פורים אינם מקדימין ליום הכניסה כדאמר' להלן ה' א' אבל שמחה (של מאכל ומשתה. רש"י) אינה נוהגת אלא בזמנה וכיון שיש להם סעודת פורים שוב אין צורך מיוחד לדרוש בענינו של יום דבלא"ה עוסקים בפרסום הנס ע"י הסעודה ואולי גם דורשים בסעודת הפורים עצמה. ויל"ע אם זה נכון. ת. ג"ז נכון.

ש. מגילה שם. מאי איריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא משה תיקן להם לישראל כו'. לכאור' צ"ב כי לכאור' הי' לומר דאדרבא דוקא גבי יו"ט דהוי דאורייתא משה תיקן להם לישראל כו', אבל פורים דהוי דרבנן דילמא בזה לא נאמרה תקנה זו (שנתחדש אחר תקופת משה רבינו ע"ה) ומאי קשיא ומאי איריא כו' והרי יש חידוש שאף שהוא דרבנן מ"מ גם על זה איכא להתקנה של מרע"ה. וצ"ב.

ת. כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון (פסחים ל' ע"ב).

ש. בהנ"ל. והאם ניתן לומר דלכן, והיינו משום השאלה הנ"ל, כ' בתוס' ד"ה מאי וז"ל נראה לי דה"פ מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לידוש בו ביום, אפילו ביי"ט דדרשין שלשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתניא וידבר משה את מועדי ה' וכו' עכ"ל התוס'.

¹⁰קצת צ"ב כוונת התשובה, ואולי כנ"ל הכוונה דגם פה הוא היינו הך וכמו בתשובה הקודמת.

אמנם פי' התוס' לכאור' הוא דוקא אם מ"ש ריב"ל שואלין ודורשין בענינו של יום היינו בהלכות פורים כי מה דאמרי' ל' יום קודם החג זהו בהלכות, אבל למה שפרש"י כאן בד"ה שואלין דהיינו באיגרת הפורים לכאור' א"א לפרש פי' התוס' הנ"ל, וכיון שכן עדיין נשאל השאלה הנ"ל דמה ק' לגמ' מאי איריא פורים והרי צריך להשמיע את פורים משום שהוא דרבנן ואחרי משה וכנ"ל.

ובעצם מה שרש"י פירש דהיינו באיגרת הפורים ולא בהלכות הפורים שמא הוא משום שהלכות בלא"ה יש ללמוד ל' יום מקודם, אולי.

ת. הכל בכלל.

ש. מגילה שם. פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל. יש לשאול באמת מ"ט קמ"ל והרי בסתמא אי אפשר כ"כ לפרש במגילה (כפירוש רש"י) מבלי שתהיה לו מגילה כתובה לפניו ואף שאפשר לו להביאה מער"ש מ"מ ניגזור שמא לא הביא [או שמא יחזיר משום יקרותה] ואתי לאתויי ד"א ברה"ר. ומאי שנא.

ת. אפשר להעביר בלי עקירה והנחה (מרה"י לרה"י).

ש. מגילה שם. כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתה דא ואתנייה. פרש"י וז"ל, אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה עכ"ל, יש לשאול לענין מה אמרי אינשי כך, ואם הוא לענין שמו"ת כדמ' מל' רש"י לכאורה, האם יש להוכיח מכאן דצריך לקרות שמו"ת דוקא כל הפרשה כולה ואח"כ לחזור עליה שוב מתחלתה ועד סופה וכמ' מל' רש"י כאן לכאור'. ואם כן, צ"ב מה דאיתא באור"ח סי' רפ"ה במשנ"ב כמה שיטות אחרות בזה.

ת. לענין לחזור הגמ' (שהוא על פרשה בתורה).

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, שואלין ודורשין. מעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים עכ"ל, הנה מה שפרש"י שדורשין באיגרת הפורים כ"כ בריטב"א ובר"ן, אמנם הרמב"ם הרשב"א והרא"ש פירשו שדורשין בהלכות הפורים, ובמג"א ובמחז"ש סי' תכ"ט כ' דלרש"י בכל יו"ט יש כמו כן חיוב לדרוש בטעמי החג, כך ראיתי מובא. ויש לשאול האם ניתן לבאר שיטת רש"י כך, דהנה פורים הוא ל' יום קודם הפסח, וכיון שכן נמצא דבפורים כבר יש חיוב ללמוד הלכות הפסח ולכן על כרחך דמ"ש ריב"ל שואלין ודורשין בענינו של יום היינו באיגרת הפורים ולא בהלכות הפורים כי הלכות צריך כבר להתחיל את הלכות הפסח (אלא דלביאור זה קצת צ"ב מ"ש המג"א הנ"ל).

ת. אגרת הפורים היינו הלכות פורים דמינה ילפי' להו.

ש. מגילה ד' ב'. ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה הוו להו עשרה ועשרה לא תקינו רבנן. לכאור' עדיין יש לשאול שיקדימו ליום ראשון או ליום שישי ואז יהיו פנויים לספק כו'.

ת. דבר משונה בלי טעם.¹¹

ש. מגילה ה' א'. רבא אמר חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין טפי לא כו'. קצת צ"ב דהרי לשון הברייטא הוא חגיגה ו'כל זמן חגיגה כו' ומשמע דמ"ש כל זמן חגיגה הוא דבר נוסף, ואילו למאי דקאמר רבא חגיגה וכל זמן חגיגה הוא דבר אחד אבל לכאור' צ"ב כנ"ל כי ל' הברייטא הוא ו'כל. וצ"ב.

ת. פירושי קמפרש.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, אכתי לא מטא זמן חיוביהו. ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן, וכן עצי כהנים שקבוע להן זמן בנדרים עכ"ל, הנה מפרש"י ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן, לכאור' צ"ב דהא גם אם יאחרוה אי"ז זמנם, ובשלמא חגיגה י"ל דאיכא לה תשלומין, אבל הקהל מאי איכא למימר. וצ"ב.

ת. יש הקהל בשמיטה הבא.

ש. בהנ"ל. מפרש"י וכן עצי כהנים שקבוע להן זמן בנדרים, יש לשאול היכן מצינו שנדרו על זה.

ת. לזרוזי נפשיהו.

ש. בהנ"ל. ועוד, אם זה הוא הטעם שא"א להקדים, למה א"א שיעשו התרת נדרים ויקדימו. וכן שיעשו התרה וגם יאחרו, דבלי התרה היאך יכולין לאחר.

ת. למה שיתירו להם.

ש. מגילה ה' ב'. היינו טעמא דמספקא ליה משום דחד גיסא שורא דימא הות. לכאור' צ"ב דהא סוף סוף כתיב וערי 'מבצר' וחזינן דאע"פ דחד גיסא שורא דימא הות אעפ"כ הוי 'מבצר' וש"מ דהים חשיב חומה¹². וצ"ב.

ת. הים אפשר לעבור באניה.

ש. בהנ"ל. ובגמ' פריך לבתר מיניה 'אי הכי אמאי מספקא ליה ודאי לאו חומה היא' כו', ולכאור' למה הגמ' לא הק' לאידך גיסא והיינו להקשות כך, 'אי הכי ודאי חומה היא שהרי כתיב ערי 'מבצר' (וכפי שכתבנו לשאול בשאלה קודמת).

¹¹ שכתבת בלי טעם, למה להקדים ליום א' או ו' מהיכי תיתי. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

¹² ועי' לעיל עירובין פ"ז א' ובהערה שם תשובה ... ודו"ק.

ת. היינו הך.

ש. מגילה שם. היינו טעמא דמספקא ליה משום דחד גיסא שורא דימא הות. קצת צ"ב דכיון דזהו הספק, א"כ מאי קאמר לעיל גופא חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון' היא אי לא, דהול"ל רק אי מוקפת חומה היא אי לא, כי כיון שהספק הוא רק משום הים א"כ אין הנידון כאן אם הי' מוקפת מימות יהושע ב"נ. וצ"ב.

ת. אהא דחזקיה קאי ואת"ל קאמר.

ש. בהנ"ל. הנה לעיל (כאן ה' ב') אמרי' לחזקיה מספקא ליה לרבי פשיטא ליה, ולפי"ז (היינו להנתבאר כאן בגמ' דספיקו של חזקיה אי הים הוי חומה אי לא) צ"ל דלרבי פשיטא ליה דהים ה"ז נידון חומה ממש¹³, והאם הוא נכון.

ת. נכון.

ש. בהנ"ל. ראיתי חכ"א שדן אם בעיר 'מנהטן' שבאמריקה צריך להיות הפורים בט"ו, והיינו כי העיר ההיא היא על אי בים, וכל העיר כולה מוקפת ים, (והים מתחבר לים הגדול), והאם יש לדון כן [לחזקיה דמספקא ליה ו] לרבי דפשיטא ליה דהים נידון כחומה ממש וכנ"ל. [ואם לא, לכאור' מ"ט לא].

ת. לא פלוג.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, כי מספקא ליה לענין מקרא מגילה. דלא מפורש בה חומה אלא לשון פרזים ושאינן פרזים כתיב בה ומספקא ליה האי לשון פרזים אי לשון גילוי הוא או לשון עיר הנוחה ליכבש עכ"ל, לכאור' צ"ב. א. מש"כ רש"י אלא לשון פרזים ושאינן פרזים כתיב בה צ"ב דהיכן כתיב במגילה 'ושאינן פרזים'.

ת. מכלל הן אתה שומע לאו.¹⁴

ש. בהנ"ל. מש"כ רש"י ומספקא ליה האי לשון פרזים אי לשון גילוי הוא או לשון עיר הנוחה ליכבש קצת צ"ב דלעיל ב' ב' פירש רש"י פירוש שלישי מהו ל' פרזים דפרש"י שם וז"ל, הפרזים. עיר שאין לה חומה ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז ומרוחקין משכונה לשכונה עכ"ל.

ת. זה כולל שתיהן.¹⁵

¹³כנ"ל.

¹⁴ע"י נדרים י"א א' דרבי מאיר לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן יעו"ש.

¹⁵היינו דמה שפרש"י לעיל ב' ב' ה"ז כולל את ב' הצדדים המבואר ברש"י כאן ה' ב'.

ש. מגילה ה' ב' - ו' א'. אמר רבי יוחנן כי הוינא מליא אמינא מילתא דשאלנא לסבייא ואישתכח כוותי. הנה ממ"ש ואישתכח כוותי מ' דסבייא הסכימו עמו, ומ"מ צ"ב הל' 'ואישתכח כוותי' כי הרי רבא הקשה על זה ודחה זה ואמר פירוש אחר וכדלהלן כאן בגמ', ולא עוד אלא דלעיל ה' ב' אמרי' בגמ' 'וקיימא לן רקת זו טבריא' והיינו כדברי רבא, וכיון שכן איך קאמר ואישתכח כוותי, ועכ"פ למה הגמ' הביאה ל' זה של רבי יוחנן מאחר שזה נדחה. [ועוד, דכיון דאישתכח כוותי למה אמרו וקיי"ל רקת זו טבריא דהו"ל רקת זו ציפורי. ועוד, למה לא ביארו היכן אישתכח כוותיה דרבי יוחנן].

ת. הם הכריעו כן.

ש. מגילה שם. רקת זו טבריא כו' ולמה נקרא שמה רקת שאפילו ריקנין שבה מלאין מצוות כרמון. לכאור' צ"ב דהא רקת כתיב בספר יהושע, ובזמנו של יהושע איך אפשר לומר ריקנין שבה מלאין מצות כרמון והא עדיין לא היו ישראל שם.

ת. בזמניהם כתבו הנביאים כן.¹⁶

ש. מגילה ו' ב'. אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות. לכאור' צ"ב למה מקשינן מסדר פרשיות ולא מקשינן ממשלוח מנות ומשתה ושמחה, והכי הו"ל להקשות, אי רשב"ג קשיא משלו"מ ומשתה ושמחה, והיינו כי במשנה משמע דרק מגילה ומתנות לאביונים צריך לחזור אבל משלו"מ ומשתה ושמחה אי"צ לחזור ואילו רשב"ג אמר שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון והל' 'שכל' מצות היינו משמע שגם משלו"מ ומשתה ושמחה צריך לחזור באדר השני, וכיון שכן למה מקשינן אי רשב"ג קשיא 'סדר פרשיות' דהו"ל קשיא 'משלוח מנות ומשתה ושמחה'. ולכאור' צ"ב.

ת. הוא וכל הקשור לזה.

ש. מגילה שם. לעולם ת"ק ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים דהא בהא תליא. והיינו דמה דקאמר ת"ק לעיל בברייתא שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה היינו חוץ ממקרא מגילה ומתנות לאביונים, והנה בפשוטו אין לומר דהכונה ג"כ חוץ ממקרא מגילה ומתנות לאביונים 'ומשלוח מנות ומשתה ושמחה' דאם כן מה שייך לומר 'שכל' מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממגילה ומתנות ומשלו"מ ומשתה ושמחה דהא כיון דאמר חוץ מכל אלו המצות של פורים מה שייך לומר שכל מצות כו' דלאיזה מצות הכונה, ועל כרחך דכשאמרו בתי' הגמ' מגילה וה"ה מתנות ה"ז דוקא ב' מצות אלו, אבל משלו"מ ומשתה ושמחה אי"צ לחזור עליהם באדר השני, אך צ"ב מה חילוק יש דלמה מגילה

¹⁶ אולי ה' כתוב: לזמנינו, וכן מסתברא.

ומתנות חוזר באדר שני ומשלו"מ ומשתה ושמחה אין חוזר באדר שני. וצ"ב. (ומה שכתבו התוס' דאין להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר ראשון היינו כשידוע מראש שיש ב' אדרים, אבל כאן במשנה הרי מיירי שבאדר הראשון לא ידעו שיהי' אדר שני).

ת. שמחת פורים.

ש. מגילה ז' א'. תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה כו' אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר קימו וקבלו כו' אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא כו'. לכא' יש לשאול למה לא מייתו ראייה מדכתיב בסוף המגילה, וכל וגו' ופרשת גדלת מרדכי הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, והיינו, חדא דמנין למרדכי ואסתר ש[כבר] נכתבו בספר דה"י למלכי מדי ופרס (ולעיל ז' א' שם אמר') שלחה להם אסתר לחכמים קבועוני לדורות כו' כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס, וגם שם מהיכן ידעה, וגם מתי הספיקו לכתוב כ"כ מהר לכתוב, ועוד, דלכא' היאך כתב מרדכי פסוק זה על עצמו אלא על כרחך שנאמר ונכתב ברוה"ק ולכן הוכרח לכתוב זה וכמו שמצינו גבי משה רבינו ע"ה שהוכרח לכתוב על עצמו והאיש משה עניו מאד וגו' [וכן וימת משה וגו' לחד מ"ד] וכיון שכן למה לא הביאו ראייה מפסוק זה שאסתר ברוה"ק נאמרה וכנ"ל.

ת. אולי אחשוורוש אמר לה.

ש. מגילה שם. ר"מ אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויודע הדבר למרדכי. פרש"י וז"ל, ויודע הדבר למרדכי. מי גלה לו רוח הקודש שרה עליו עכ"ל, ולכא' צ"ב מה הראייה ממה דכתיב ויודע הדבר למרדכי, דהא נהי נמי שזה נודע למרדכי ברוה"ק, מ"מ עדיין מנין שכל המגילה נכתבה ברוה"ק, דדילמא רק מעשה זה של בגתן ותרש נודע לו למרדכי ברוה"ק אבל מנין מזה שהמגילה נאמרה ונכתבה ברוה"ק.

ת. מנ"ל לבעל המגילה שנאמר לו ברוה"ק.

ש. מגילה שם ז' א'. דרבי אליעזר סברא הוא דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה והאי כי קא מפיש טובא ואמר אדעתיה דנפשיה קאמר. לכא' צ"ב דנהי דהוי סברא טובה מ"מ איך יקבעו בכתבי הקודש (והיינו מגילת אסתר) תיבות (והיינו ויאמר המן בלבן) רק על סמך סברא, ולכא' הוא דבר תמוה.

ת. למה לי קרא סברא הוא (כתובות כ"ב א').

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ויאמר המן בלבן. מנא ידעו כתבו המגילה שכך אמר בלבן אלא רוח הקודש נגלה עליהם עכ"ל, הנה מל' רש"י שכתב מנא ידעו 'כותבי המגילה' כו' ה"ז משמע שנזהר כאן רש"י בלשונו שלא לכתוב כאן מי כתב את המגילה, דאל"כ

הול"ל מנא ידעו 'מרדכי ואסתר', (והאם יש בזה שאלה באמת מי כתב המגילה, דבאסתר ט' כ' כתיב ויכתב מרדכי וגו' ושם כ"ט כתיב ותכתב אסתר וגו' ומרדכי היהודי וגו', ובב"ב ט"ו א' אמרי' דאנשי כה"ג כתבו המגילה). וקצת צ"ב.

ת. אסתר ברוח הקודש נאמר לקרת ולכתוב (מגילה ז' א' ע"ש ברש"י).

ש. מגילה ט' א'. מאי תרגום שכתבו מקרא איכא כו' רב נחמן בר יצחק אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן. היינו דתיבת 'יקר' היא תרגום של 'כבוד', וקצת יש לשאול למה לא מייתי קרא דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, ואף שארז"ל בגמ' להלן ט"ז ב' 'ויקר אלו תפילין וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש', מ"מ חדא ודאי אין הכונה להוציא מפשרטו של מקרא, ועוד דמ"ש ויקר אלו תפילין הכונה היא באמת לכבוד כמ"ש בפי' מגילת סתרים על מגילת אסתר בפסוק זה וז"ל ויקר זו תפילין כי בתפילין נאמר (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך 'דכשישראל עושין רצונו של מקום המצות הן לכבוד ולתפארת בין האומות' אבל ח"ו כשאין עושין רצונו של מקום המצות הן בזויות כמו שפרשתי בפרושי לאיכה בקרא דכל מכבדיה הזילוח 'ולכך אמר שאחר התשובה שעשו ישראל בימי המן נהפכו התפילין להיות ליקר ולתפארת' עכ"ל יעו"ש, וכיון שכן, למה לא מייתי קרא דליהודים וגו' ויקר, וכנ"ל, וקצת צ"ב.

ת. חדא מתרי נקט.

ש. מגילה ט' ב'. יפיותו של יפת. פרש"י וז"ל, לשון יון לשונו יפה משל כל בני יפת עכ"ל, הנה מה שדקדק רש"י לומר 'משל כל בני יפת', יש לשאול האם הוא משום שאף לשון יון הוא אינו יפה ורק ביחס לשאר בני יפת הוא יפה, או שכתב רש"י כן משום לא תחנם (וא"כ נלמד דגם בכתובה יש משום לא תחנם).

ת. קרוב ללה"ק.

ש. מגילה שם. מ"ט דר"מ דתניא משיח אין לי אלא משיח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין ת"ל המשיח. יש לשאול, דחכמים דקאמרי אינו מביא מאי עבדי בה"א דהמשיח.

ת. ס"ל דאורחי' דקרא הוא.

ש. מגילה שם. במאי אוקימנא דלא כר"מ אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה הא לכל דבריהן זה וזה שוין אתאן לר"מ דתניא אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר"מ כו' רישא רבנן וסיפא ר"מ כו'. הנה

מבואר כאן דמה דקאמר ר"מ 'כל מצות כהונה גדולה עליו' היינו חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה, ויש לשאול, היכן כתוב בלשון זה של ר"מ שזה חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה ושלפיכך מקשינן רישא רבנן וסיפא ר"מ, ואדרבא הלשון 'כל' מצות כהונה גדולה עליו משמע הכל ממש.

ת. תני ושייר.

ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול, מ"ט דר"מ באמת, דלמה אינו מביא פר ביוה"כ גם הוא, וכן למה שני אינו מביא עשירית האיפה גם הוא.

ת. הל"מ.

ש. מגילה שם. אמר רב חסדא אין רישא רבנן וסיפא ר"מ רב יוסף אמר רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי. לכאור' צ"ב מה הנפק"מ בין ב' התירוצים, שהרי אף לרב חסדא דאמר רישא רבנן וסיפא ר"מ ג"כ רבי היא כיון שרבי הוא זה שסידר המשניות.

ת. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

ש. מגילה שם. אין בין שילה לירושלים כו' וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים. הנה מ"ש וכאן וכאן היינו בין שילה ובין בירושלים, ולכאור' ה"ה בכל מקומות המשכן והיינו גם במדבר ובגלגל ובנוב ובגבעון ואין הכוונה דוקא לשילה ולאפוקי שאר מקומות המשכן. והאם זה נכון ואולי זה פשוט.

ת. נכון.

ש. מגילה י' א'. א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה כו' אמרו ליה אמרת אמר להו לא אמר רבא האלקים אמרה וגמירנא לה מיניה ומ"ט קא הדר ביה מישום קשיא דרב מרי כו'. לכאור' יש לשאול, דכששאלוהו אמרת, למה אמר להו 'לא', שהרי האמת שכן אמרה וכפי שאמר רבא, והול"ל 'אין מיהו הדרנא בי', ולמה אמר 'לא'.

ת. לא החלטתי.

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב במקצת, שהרי רבי יצחק אמר זה לא בשם עצמו וכפי שאמר 'שמעתי', ונהי דכשאמר זאת נתכוין להלכתא, מ"מ גם כשאמר להם 'לא' אי"ז שקר ח"ו ונתכוין לומר להם דלא הוא בעל המימרא ומזה הבינו שהוא עצמו חזר בו.

ת. גם נכון.

ש. מגילה שם. וכי תימא קלעים לר"א למה לי לצניעותא בעלמא. הנה מ"ש לצניעותא היינו כדי שלא יזונו עיניהם מהיכל כדפרש"י בשבועות ט"ז א', או כדי שלא יעבדו הכהנים לעיני כולם כדאי' זבחים נ"ט ב', וכיון שכן יש לדקדק בלישנא דגמ' והיינו דא"כ למה אמרו לצניעותא 'בעלמא' והול"ל לצניעותא ותו לא כי הל' בעלמא ה"ז מ' שאי"ז כ"כ חשוב וכמו בכל המקומות שאומרים הל' בעלמא, וכאן הרי ודאי זה חשוב מאד ענין הצניעותא וכו"ל. וקצת צ"ב.

ת. דרך הגמ' כך.

ש. בהנ"ל. צ"ב למה לרבי יהושע לא הוצרכו לעשות קלעים מפני סיבה זאת דצניעותא.

ת. מצניעים מעצמם.

ש. מגילה שם. פריש"י וז"ל, לעתיד לבא. כלומר משתחרב עב"ל, מש"כ רש"י כלומר, האם הוא משום, שבכל מקום שאמרינן לעתיד לבוא הכוונה לאחר ימות העוה"ז והיינו או ימות המשיח או ישיבה של מעלה או העוה"ב, ולהכי הוצרך רש"י להדגיש דכאן הכוונה היא אחרת והכוונה היא בתוך ימות העוה"ז.

ת. שניהם.

ש. מגילה י' ב'. ויהי בימי אחשורוש הוה המן ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב ויהי כי החל האדם לרב כו'. ולהלן, חמשה ויהי בימי הוה ויהי בימי אחשורוש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אמרפל כו', ויש לשאול למה הפסוק ויהי בימי שפוט השופטים נזכר בב' המקומות הנ"ל אחר ויהי בימי אחשורוש, שהרי כל הפסוקים שהובאו אח"כ, בב' המקומות, הובאו לפי סדר מיקומם, ולמה הפסוק ויהי בימי שפוט השופטים לא נכתב כאן לפי סדר המקראות שבנ"ך.

ת. לא חשו לכך.

ש. מגילה שם. ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב. הנה בפסוק שם (רות א' א') כתיב, ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וגו' ויש לשאול למה נאמר ב"פ ויהי, וכי זה היה יותר צער משאר המקומות שנ' בהם ויהי בימי. (ומה שנ' ב"פ ויהי בענין שאול ודוד כדלהלן דכתיב ויהי דוד וגו' ויהי שאול וגו', אי"ז ק' כי אי"ז פסו' אחד ואף אינם סמוכים זל"ז ואף הפסו' דשאול קדם לפסו' דוד כמבואר בשמואל ב'). וצ"ב.

ת. ב' צרות ששפטו את שופטיהם והי' רעב.

ש. מגילה שם. והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד כו'. לכאור' צ"ב למה לא הקשו מפסוק שלפני כן והיינו מ"ד ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור.
ת. מפני הכפילות.

ש. מגילה שם. א"ר לוי דבר זה מסורת בדינו מאבותינו אמוץ ואמציה כו' וא"ר לוי דבר זה מסורת בדינו מאבותינו מקום ארון כו'. הנה מ"ש 'מאבותינו' האם הכוונה לאנשי כנסת הגדולה כבמימרא הראשונה כדלעיל דאמרי' אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן דבר זה מסורת בדינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום כו', ואם כן צ"ב למה אמר מאבותינו ולא אמר כבתחילה מאנשי כה"ג, ואם לא צ"ב למי הכוונה מאבותינו.¹⁷
ת. מישעי' הנביא.

ש. מגילה שם. מנלן מתמר דכתיב ויראה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים כו'. פרש"י וז"ל, מלמד שכיסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה עכ"ל, והיינו שעתה לא כסתה פניה ועל כן לא חשב עליה שהיא תמר כי בביתו היתה תמר מכסה פניה. וכן פרש"י בחומש (וישב ל"ח, י"ד ט"ו) בפ"י השני דכתב שם וז"ל ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה עכ"ל, אמנם בפ"י הראשון פרש"י שם לפי פשוטו של מקרא וז"ל ותתעלף כסתה פניה שלא יכיר בה כו' כי כסתה פניה ולא יכול לראותה ולהכירה, ומדרש רבותינו כו' עכ"ל והיינו דלפשוטו של מקרא (ולא למדרש רבותינו) גם כאן שלא בבית יהודה ג"כ כסתה פניה. ולב' הפירושים צ"ב, והיינו דלפשוטו של מקרא שגם במעשה של יהודה ותמר היא כסתה פניה א"כ הו"ל ליהודה יותר לחשוש על כך שהיא תמר והיינו משום היא נהגה גם בביתו. ולמדרש רבותינו הנ"ל שבמעשה של יהודה ותמר היא לא כסתה פניה צ"ב דהא כתיב ותכס בצעיף ותתעלף. וצ"ב.
ת. הכל בידי שמים.¹⁸

ש. מגילה שם. זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים מדוד כו'. לכאור' למה לא קאמר מלכים 'מאמציה' גופיה דעליו קמיירי השתא.
ת. מלכים צדיקים גמורים.

¹⁷דלמה כאן לא פירש מי הם אבותינו כמו שפירש במימרא קמא.

¹⁸לכאורה תשובת מרן שליט"א קאי רק על השאלה לפי פשוטו של מקרא, אבל מה ששאלנו למדרש רבותינו עדיין צ"ב.

ש. מגילה שם. ומי חרי הקב"ה במפלתן של רשעים כו'. לכאו' צ"ב מהא דכתיב באבוד רשעים רנה. (ולכאו' אין ליישב דיש חילוק בין מפלה לבין אבידה, כי כאן אף דנקט הלשון 'במפלתן' מ"מ הכוונה היא (גם) לאבדון וכמבואר להלן בגמ' דאמרי' אמר הקב"ה מעשי ידי טובעין בים כו').

ת. רינה לנו ולא להקב"ה.

ש. מגילה שם. ואמר ר' יוחנן כו' אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. קצת יש לדקדק למה נקט הל' 'מעשה ידי', והרי ל' זה נאמר על הצדיקים דוקא כמבואר בכתובות ה' א' דאיתא שם מתיבי השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, הכי קאמר מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר ע"כ. ואין ליישב דכיון שקיבלו פורענותם כבר נחשבים לצדיקים, דזה מצינו דוקא אצל ישראל כמבואר ברש"י תהילים ע"ט ב' ובספר תשובות הגר"ח ח"א בתהילים תשובה ת"ג, ולא אצל שאר אוה"ע, וכיון שכן צ"ב כנ"ל למה נקט ר"י הלשון של מעשה ידי. (שוב חשבנו דשמא אי"ז ק' כי לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כדאמרי' חולין קל"ז ב').

ת. כולם מעשה ידי הקב"ה.

ש. מגילה י' ב' - י"א א'. רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו ה' אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן. הנה לשון הכתוב שם (עזרא ט' י') הוא כך, כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו ה' אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלקינו ולהעמיד את חרבתינו ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים, ע"כ, ופסוק זה הוא תפלה שהתפלל עזרא להשי"ת כשעלה מבבל לירושלים והי' זה בשנת שבע לדריוש בן אסתר וכמבואר בעזרא ז' ז', וכיון שכן, לכאו' צ"ב כך, שהרי מזמן הצלת בני"מ מגזירת המן עד תפלה זו כבר עברו כשמונה שנים (והם: ז' של דריוש וכנ"ל, וא' של אחשורוש, כי אחשורוש מלך י"ד שנה כמבואר כאן במגילה י"א ב', והצלת ישראל מהמן הי' בשנה י"ג של אחשורוש כדאיתא שם ברש"י ד"ה איהו, ומיד אחרי כן מלך דריוש הנ"ל¹⁹), וכיון שעברו כמה שנים מזמן המן עד תפלה זו של עזרא, היאך אפשר לומר שפסוק זה קאי על זמנו של המן. (ורש"י בעזרא שם פי' דקאי על זמן דריוש, וצ"ב).

ולכאו' אין ליישב, דנהי שעזרא התפלל זה התפלה כמה שנים אחר מפלת המן מ"מ כוונת תפלתו היתה על זמנו של המן, ואין ליישב כן, שהרי עזרא אמר שם גם 'לתת לנו מחיה לרומם את בית אלקינו ולהעמיד את חרבתינו' וגו' וזה הי' אחר מפלת המן דוקא, דאילו בזמן המן לא הי' רשות לבנות הבית (ממתי שכורש חזר בו גם בהשפעת בנו של המן כמבואר ברש"י עזרא ד')

¹⁹לפי"ז בפשוטו נמצא שדריוש בן אסתר מלך בהיותו בן כמה שנים בלבד ודוק.

ח', עד אחר מפלת המן ומיתת אחשוורוש, עת מלך דריוש כמבואר ברש"י שם פסו' ה'), וא"כ אין לומר דכוונת עזרא היתה על זמנו של המן וכנ"ל. ולכאור' צ"ב.

ת. הודה על שעבר ועי"ז הגיע לו טובה עד היום.

ש. בהנ"ל. שוב חשבנו בעזה"י אולי ליישב כך, דהנה לכאור' יש לדקדק אמאי קאמר עזרא לפני 'מלכי' פרס, דהלא מדבר על דריוש בן אסתר שנתן להמשיך ולגמור בניית הבית וא"כ הול"ל לפני 'מלך' פרס בל' יחיד, אלא די"ל דעזרא נתכוין לכלול גם את תחילת בניית הבית שהי' ברשות כורש שמלך לפני אחשוורוש (ואף שהפסיק מפני צרי יהודה ובנימין מ"מ יכלו עתה לגמור מהר יותר את הבניה ע"י שכבר בנו קצת, וגם שכל השנים מכורש עד דריוש בן אסתר הקריבו קרבנות בביהמ"ק אף שהופסקה הבניה כמ"ש רש"י בהדיא במגילה י' א' ד"ה קלעים להיכל) ולכן אמר לפני 'מלכי' ל' רבים, ומעתה י"ל דזהו בזמן המן, כי המן הי' כל זה דכורש ואחשוורוש (שבנו של המן הי' ג"כ מצרי יהודה ובנימין וכמ"ש רש"י בעזרא ד' ח'. ובטעמא דקרא כתב מרן שליט"א שהמן הי' בן צ"ה במפלתו, וודאי שהי' בזמן כורש). והאם נכון ליישב כן.

ת. ג"ז נכון.

ש. בהנ"ל. שו"ר במסורת הש"ס הגירסא דגרסינן, אימתי בזמן 'מרדכי', ושמא והאם הוא משום הקושי' דלעיל.

ת. היינו הך.

ש. בהנ"ל. הנה פרש"י הכא בגמ' וז"ל, כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וסיפא ויט עלינו חסד לפני כו' עכ"ל, ולכאור' ממה שהוצרך רש"י לומר וסיפא וכו' מבואר דלא הי' לרש"י בגמ' את ל' הפסוק דכתיב ויט עלינו חסד כפי שהוא כתוב כן בגמ' לפנינו, ומדטרח רש"י לומר וסיפא ויט עלינו חסד לפני כו' משמע דעיקר מ"ש 'אימתי בזמן המן' ה"ז קאי על מה דכתיב ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה וגו', ושמא רש"י פירש כן כי בספר עזרא פירש כי עבדים אנחנו לדריוש מלך פרס עכ"ל ור"ל דעבדים אנחנו עתה לדריוש ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלקינו בזמן המן והיינו כורש ודריוש וכנ"ל.

ת. נכון.

ש. מגילה י"א א'. באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן. לכאור' נתבאר כאן דעד שלא היתה הישועה בימי המן עדיין לא נגאלו לגמרי משיעבוד מצרים, ולכאור' מה הביאור בזה.

ת. גמר הגאולה.

ש. בהנ"ל. יש לדקדק למה רק אצל נבוכדנצר קאמר 'הרשע'.²⁰

ת. כי ה' רשע שאין כמוהו.

ש. מגילה שם. ותוציאנו לרויה בימי המן. לכאור' צ"ב דלהלן י"ד א' אמרי' אכתי עבדי אחשוורוש אנן.

ת. הוצאתנו מהצרה.

ש. מגילה שם. ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר כו' ובמשול רשע יאנח עם זה המן כו'. כתיב בתהלים (ל"ז ט"ז) טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים, וקצת צ"ב דמצד א' חזינן דברבות צדיקים דווקא ישמח העם אבל במעט צדיקים לא, ומאידך כתיב טוב מעט לצדיק. (כמו"כ מ"ד מהמון רשעים רבים קצת צ"ב למה צ"ל מהמון וגו' והרי כבר ברשע אחד יאנח עם כנ"ל).

ת. תלוי מי ומה ומתי.

ש. מגילה שם. אחשוורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש כו'. פרש"י וז"ל, בן גילו. בן מזלו שניהן דעת אחת היה להן עכ"ל, הנה לכאור' לפי"ז הא דארז"ל כשם שאין פרצופיהן דומין כך אין דעותיהן שוות, ה"מ כשאנו בן גילו אבל כשהוא בן גילו יש להם דעה שווה אף אם אינם דומים, ואמנם בב"מ כ"ז ב' מצינו דיתכן להיות לו אותה שומא כמו לבן גילו ואולי יש ללמוד מזה דבן גילו ע"כ דומה לו ועכ"פ במקצת וכגון בשומא (ואולי נימא דזה הפלוגתא בב"מ שם אי שומא מצויה בבן גילו אי לא והיינו דכיון דדיעותיהן שוים כמב' במגילה כאן ע"כ שהם דומים ועכ"פ בדבר מה וכגון בשומא שלהם).

ת. נכון.

ש. מגילה שם. תנו רבנן שלשה מלכו בכיפה ואלו הן כו' ואחשוורוש כו'. לכאור' צ"ב, דהנה כתיב (אסתר ט' כ') אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש, וצ"ב דהא כיון שמלך בכיפה, למאי הוצרך הכתוב לומר אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש, שהרי כל העולם הי' מדינות שלו כי מלך בכיפה. וצ"ב.

ת. לא מלך בים.

ש. בהנ"ל. כמו כן צ"ב אהא דאיתא בתרגום (אסתר ה' ג') לחוד למבני בית קודשא דאיהו קאם בתחום 'פלגות' מלכותי, ומ' שהיו מקומות (חצי עולם) שלא היו בתחום מלכותו, וצ"ב שהרי הי' מושל בכיפה.

²⁰ עי' בזה עוד תשובות ממרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח ח"ב.

ת. היינו הק.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו בימי מרדכי. שהדבר נגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם עכ"ל, לכאו' צ"ב שהרי גם ביצי"מ ישועת ה' לישראל נגלה לכל האומות וכמ"ש בפ' בשלח שמעו עמים ירגזון וגו'.

ת. עדיין לא כבשו.²¹

ש. בהנ"ל. הנה מבואר כאן דאפסי ארץ קאי על אוה"ע, והאם כן הוא הכוונה גם בתפילת שחרית דאמרין ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ (וגם פה יש לחלק ולומר ל' תורה לחוד ול' חכמים לחוד).

ת. נכון.

ש. מגילה שם. כתבו התוס' וז"ל, שלשה מלכו בכל העולם כולו.²² והא דלא חשיב אלכסנדר' מוקדון משום דלא איירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא עכ"ל, לכאו' צ"ב למה לא הק' התוס' מפרעה כמו שארז"ל (שמו"ר ה' י"ח) ללמדך שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל כו' (וכ"ה במכילתא בשלח ה' א'). וצ"ב.

ת. לא הי' איכפת לו אלא על מצרים.

ש. (בהנ"ל. שוב חשבנו אולי ליישב, כי בתנחומא (וארא ה') מבואר שמינו את פרעה על כל העולם בזמן מאוחר יותר (ואולי אי"ז כמאמר חז"ל בשמו"ר הנ"ל) והרי בגמ' קאמר רק את אלו שמלכו ע"כ העולם תמיד כדלהלן ע"ב.

ואולי עוד י"ל, דקאמר בגמ' דלא קאמר שלמה המע"ה כי לא סליק מלכותיה לחד מ"ד שם, וה"נ פרעה נחשב שלא סליק מלכותיה מיהו לחד מ"ד דהי' הוא מלך נינוה אולי אי"ז נכון).

ת. כל התירוצים נכונים.

²¹שנ"ב בכת"י ישן דידן שכתבו אז בזה"ל: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו בימי מרדכי ואסתר. לכאורה הו"מ למימר אימתי כו' בזמן קרי"ס ומלחמת עמלק, כשכל אוה"ע פחדו שמא הקב"ה מביא מבול לעולם ובלעם ענה להם שהקב"ה נותן תורה לישראל ומשמעה זו גם נתגייר יתרו כדפרש"י ר"פ יתרו, אלא מדכתיב ברישא זכר חסדו ואמונתו וגו' הוה טפי משמע דהי' זמן רב אחר שנקראו בית ישראל ולכן קאמר דהיינו בימי מרדכי ואסתר. ע"כ.

²²עיי' דלשון התוס' בגמ' אינו כפי שהוא נמצא לפנינו בגמרא, ודו"ק.

ש. מגילה י"ב א'. דרש רב נחמן בר רב חסדא כו' אלא א"ל הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש אני אמרתי הוא יבנה ביתי ויקבץ גלוייתי והוא אומר מי בכם מכל עמו ויעל. פריש"י וז"ל, מי בכם מכל עמו וגו'. והוא עצמו לא נשתדל בדבר עכ"ל, לכאור' יש לשאול למה לא מצינו כמו כן על מה שכורש הפסיק את בניית הבית שבפשוטו זה חמור יותר ממה שהוא עצמו לא נשתדל בדבר.²³

ת. לא עשה מעשה.

ש. בהנ"ל. אני אמרתי הוא יבנה ביתי. ובהגהות הב"ח אות ג' כתב, הוא יבנה 'עירי', ויש לשאול מ"ט. (שוב חשבנו בעזה"י, דזהו משום הא דכתיב בישעיה מ"ה י"ג הוא יבנה עירי וגלותי ישלח וגו').

ת. נכון.

ש. מגילה שם. חיל פרס ומדי הפרתמים וכתוב למלכי מדי ופרס. לכאור' צ"ב מאי מקשינן מהא דכתיב למלכי מדי ופרס, שהרי פסוק זה קאי על הנכתב בספר דברי הימים, ואיכא למימר בפשוטו דכיון דמלוכת מדי קדמה למלוכת פרס לכן הקדים מדי לפרס.

ת. התורה כתבתו.

ש. מגילה שם. אמר רבא אתנויי אתני בהדדי אי מינן מלכי מינייכו איפרכי ואי מינייכו מלכי מינן אפרכי. לכאור' צ"ב דא"כ הול"ל למלכי מדי ופרס הפרתמים.²⁴

ת. פתח בקל.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב כשכתבו בספר דה"י הי' מלכות פרס (ומדי היתה רק קודם פרס, ותו לא) שהרי זה נכתב מיד אחר הנס פורים וכמבואר לעיל ז' א' שאמרה אסתר לחכמים כבר כתובה אני על דה"י למלכי מדי ופרס, וצ"ב.

ת. השאלה מי יגדל.

---

²³שוב חשבנו בעזה"י דזהו היינו הך, והיינו שאם הי' משתדל בעצמו בדבר לא היו צרי' יהודה ובנימין יכולים לגרום את הפסקת הבניה כי כיון שהיו רואים שהמלך בעצמו טורח ובונה את הביהמ"ק היו מפחדים להביא לידי כך שהבניה תופסק, וממילא מה שהקב"ה אמר קובל אני לך על כורש על שלא נשתדל בדבר בעצמו, בכלל זה זהו גם מה שהפסיק את הבניה.

²⁴כי לפי"ז כשבתחילה מלכו מדי, היו פרס אז הפרתמים, ולכן כשמלכו מדי, הול"ל למלכי מדי, ופרס הפרתמים, ולמה זה לא נאמר כן בפסוק.

ש. מגילה שם. רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה כו'. קצת צ"ב דהכא פליגי אמוראי בזה, ואילו להלן ע"ב מצינו תנא (רבי) דדריש דכסיל היה וחזי' דטיפש היה.

ת. טפש נגד החכמים וחכם נגד הטפשים.

ש. מגילה שם. שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה כו' אמר להם מפני שהשתחוו לצלם כו'. פרש"י וז"ל, שהשתחוו לצלם. בימי נבוכדנצר עכ"ל, ויש לדקדק שהרי ש"ש ישראל שבאותו הדור לא היו בימי נבוכדנצר ולמה מגיע להם העונש.

ת. עבור אבותיהם.

ש. מגילה שם. ודר וסוחרת רב אמר דרי דרי. פרש"י וז"ל, דרי דרי. שורות שורות סביב וסוחרת לשון סחור סחור עכ"ל, יש לדקדק דא"כ לכאוי' הו"ל דר סוחרת והיינו שורות שורות סביב, ומה ודר וסוחרת דמה שייך כ"כ הלשון שורות שורות וסביב והול"ל דר סוחרת מבלי וא"ו דר'סוחרת.

ת. שורות והן סחורות.

ש. מגילה שם. אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים [ושותים. הב"ח] בהם. פרש"י וז"ל, הראשונים. בלשצר וחבורתו עכ"ל, לכאוי' צ"ב אמאי באמת לא נענשו ע"ז כמו הראשונים שנענשו ע"ז.

ת. כי עשו אחריהם.

ש. בהנ"ל. הנה, מה שפרש"י בלשצר וחבורתו ולא פרש"י רק בלשצר לכאוי' היינו משום לישנא דגמ' דאמרי' הראשונים ל' רבים, אך באמת צ"ב כי מה שמצינו עונש שם זה רק גבי בלשצר עצמו וכדכתיב (דניאל ה' ל') בה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאא ולא גבי חבורתו, וצ"ב.

ת. ע"ז נתפזרה חבורתו.

ש. מגילה י"ב ב'. אמר להם אחשורוש כו' רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד כו' מכדי פריצתא הואי כו' מ"ט לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת

במתניתא תנא בא גבריא^ל ועשה לה זנב. הנה מ' דלולי מה שפרחה בה צרעת או הזנב, לא היתה מתביישת לבוא ערומה כי פריצתא הואי, וכיון שכן מאי מדה כנגד מדה איכא הכא.

ת. על פריצותא הרבה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דכיון דלבסוף לא הגיעה א"כ היכן נענשה על מה שעשתה לבנות ישראל.²⁵

ת. במה שהרגוה.

ש. מגילה שם. זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כו' מיד והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש כו'. האם כל אלו והיינו כרשנא כו' תרשיש היו מעמון ומואב, שהרי המן הנמנה שם בפסוק מעמלק היה. (ושמא בדווקא נקטה הגמ' כאן רק מכרשנא עד תרשיש והיינו לומר דהם היו מעמון ומואב, אבל מרס מרסנא וממוכן מעמלק היו ולכן לא נקטה הגמ' את שמותם, אך דאם זה נכון צ"ב מנין זאת).
ת. אולי.

ש. מגילה שם. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי אביו מבינמין ואמו מיהודה. יש לדקדק דא"כ הו"ל להכתוב לומר קודם 'איש ימיני' ואח"כ 'איש יהודי'.
ת. כל ישראל נקראים יהודים.

ש. מגילה י"ג א'. רבי יוחנן אמר לעולם מבינמין קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום כו'. מ"ש 'לעולם' האם הכוונה לומר דאף אמו היתה גם היא מבינמין.
ת. לעולם ולא כמו שהסתפקת.

ש. מגילה שם. ילדה והא רבויי רביתיה לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. הנה כאן גבי מ"ר לא הי' יתום ממש ואעפ"כ נקרא יתום, ויל"ע האם ניתן ללמוד מכאן, דמי שהוא לא גודל אצל הוריו [מאיזו סיבה שהיא, והיינו אפי' כשהוריו מצד עצמם מסוגלים היטב לגדלו ורק מפני סיבה צדדית אינם

---

²⁵דאף שנענשה בכך שהרגו אותה מ"מ היכן ה'מדה כנגד מדה' בזה.

יכולים, כמו הכא גבי מרע"ה] יש לו ג"כ את כל הדינים שיש בהלכה גבי מי שהוא יתום באמת (ל"ע רח"ל), דלכאו' מפשטיה דגמ' כך אכן נראה מבואר. (ואם לא, לכאו' אמאי).

ת. נתגדל בבית פרעה והוי כיתום אצלם.

ש. מגילה שם. ירד שירד להם לישראל מן בימיו. לכאו' צ"ב שהרי גם אהרן הכהן ירד להם לישראל מן בימיו, ולכאו' הוה למימר ירד שירד להם לישראל מן בזכותו.

ת. זה הכוונה בימיו.

ש. בהנ"ל. הנה בהגהות הגר"א כאן מחק התיבות 'שירד להם לישראל מן בימיו', וגרס 'שהוריד תורה לישראל', ויש לשאול האם הוא משום קושיא דכתבנו לעיל שאלה קודמת. ואם כן, למה לא החליף הגר"א מבימיו לבזכותו וכנ"ל ולמה שינה הגירסא לגמרי.

ת. הי' להם לכל הדור ההוא לקרות מן.²⁶

ש. מגילה שם. אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את [בתיה. הב"ח] בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה. הנה בסוטה י"ב א' אמרי' דכלב נשא את מרים, והנה חור הי' בנם כמבואר בכו"כ מקומות, וחור נהרג בעגל רח"ל, והנה חטא העגל קדם לחטא המרגלים, וכיון שכן, נמצא דכלב קודם נשא את מרים ואח"כ את בתיה וכדקאמר הכא יבא כלב שמרד בעצת מרגלים כו' (ובתשובות הגר"ח ח"א תשובה ע"ז מבואר דכלב נשא את מרים כשהיתה בת נ"ה שנים), אמנם יש לשאול האם כלב נשא את בתיה בחיי מרים והיתה בתיה צרתה של מרים או"ד אחר פטירת מרים נתן הקב"ה לכלב אשה את בתיה, (ומסתבר לכאו') כצד בתרא דאל"כ למה דוקא כלב נשא את בתיה והרי גם יהושע ב"נ מרד בעצת מרגלים אלא דכיון שמרים נפטרה לכן הוצרך כלב לאשה ולכך נשא את בתיה ומשא"כ יהושע שמסתמא הי' לו אשה אז, ושמא יש לדחות הראי' שכתבנו לצד בתרא כי י"ל שבתיה ניתנה לכלב כדי להראות לכולם שכלב מרד בעצת מרגלים דאילו גבי יהושע כולם ידעו זאת ואילו גבי כלב הי' זה פחות ברור וכמ"ש ויהס כלב וגו' ^{27 28}).

²⁶ במקום תיבת 'מן', צ"ל: 'ירד'. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

²⁷ וכן ממה שיהושע הוצרך לברכת משה י"ה יושיעך מעצת מרגלים וכלב לא כי ידעו שיהושע אינו עמהם ומשא"כ כלב חשבו שהוא עמהם.

²⁸ ידידי הר"י שמיר שליט"א אמר לי רעיון יפה בזה, והוא, דלכאו' פרעה לא ידע ממה שבתיה בתו רחצה מגילולי ביתו דאל"כ לא הי' נותן לה לגדל את משה ולא עוד אלא בתוך ביתו והיה זה אפשר להיות רק משום שלא גילתה לו דבר זה וממילא היה סבור שהיא כמותו ובדרך זו יכלה לגדלו שם, וה"נ המרגלים סברו שכלב עמהם בשיטה אחת ועי"כ היה יכול להם כמ"ש ויהס כלב, וזהו מ"ש יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בתיה בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה והיינו כי שניהם הלכו באותה השיטה שהיו מראים עצמם כהולכים בדרך שאינה טובה חלילה לש"ש ולהציל אבל באמת הלכו בדרך ה' [והוסיף, דההפרש בין ב' הדרכים, כי מי שהוא מראה עצמו כהולך בדרך הרעה אף שכוונתו לש"ש להציל מ"מ הוא זקוק יותר לרחמי ה' שלא יגרר אחרי הרעים ולפיכך כלב היה זקוק לילך להתפלל בקברי האבות במערת המכפלה ומשא"כ יהושע בן נון שהראה להם בגאון שאינו הולך בדרכם לא הוצרך לילך להתפלל שלא יגרר אחריהם, ומ"מ משה ברכו י"ה יושיעך מעצת

ש. מגילה שם. בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדרסה. לכאור' צ"ב, דכיצד ידעו בעת נתינת השם שהיא תהיה בינונית. [ואם נאמר שכוונת בן עזאי דקראו לה אסתר ואח"כ קראו לה הדסה וכשיטת רבי מאיר, למה דברי בן עזאי לא נסמכו לדברי רבי מאיר לעיל, ועוד דלמה בן עזאי לא אמר כלשון התנאים לעיל והיינו דהול"ל 'אסתר שמה ולמה נקראת הדסה' כו'].
ת. כל חכם אומר בלשונו כדאשכחן בדוכתי טובא.

ש. מגילה שם. ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת תנא משום ר"מ אל תיקרי לבת אלא לבית כו'. לכאור' צ"ב כיצד זה מסתדר עם הדרשה הקודמת דאמרי' אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה, כי כיון שלא היו לה אב ואם בעת שנולדה היאך אפ"ל שלקחה אז לבית כמ"ש ובמות אביה ואמה וגו' והרי עדיין הי' תינוקת. (ואין ליישב דלכך גופא הסמיכה הגמ' לדברי רב אחא את התנא משום ר"מ לומר דר"מ פליג, כי ס כן ה"ז קושיא על רב אחא דהוה אמורא ולא נראה בגמ' שהכונה להקשות מר"מ על רב אחא).

ת. מה אם היא תנוקת לקחה ע"ד שישאנה בכוא הזמן.

ש. מגילה שם. אמר רבי יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש ממתו ביום. לכאור' צ"ב למה אמרו זאת, וכי מותר לשבח את הרשעים.

ת. לפרושי קאתי.

ש. מגילה שם. פריש"י וז"ל, שהגוף נהנה מן הגוף. מפני הצינה והעיד לך הכתוב שהיו מתכונין מן השמים לחבבה על בעלה עכ"ל, לכאור' צ"ב למה נקט רש"י הלשון 'בעלה' שהרי לא הוא בעל אותה ראשון שזהו ה' בעל אלא מרדכי הי' בעלה וכדלעיל בתנא משום ר"מ, והול"ל לחבבה 'על אחשוורוש' או לחבבה 'עליו' וכמו שכתב רש"י בפ"י למגילת אסתר דז"ל שם, בחדש העשירי. עת צינה שהגוף נהנה מן הגוף זימן הקב"ה אותו עת צינה כדי לחבבה 'עליו' עכ"ל שם. וקצת צ"ב.

ת. קורא עצמו בעלה.

מרגלים, וחשבנו בעזה"י להוסיף, שיהושע נתכוין בדרכו זו שמא זה יועיל להם להתבייש ממנו ולהתעורר ולחזור בתשובה, ודו"ק].

²⁹לכאור' היינו שיתכן לומר כמו ב' הצדדים ויש להסתפק בהם איזה הוא הנכון.

ש. מגילה י"ג ב'. ומה צניעות היתה בשאול דכתיב ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל. קצת יש לשאול למה לא הובא קראי דכתיבי שם בספר שמואל (א', י' כ"א - כ"ב) וילכד שאול בן קיש ויבקשהו ולא נמצא וגו' ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים. ואף שפסוקים אלו הם אחר הפסוק דכתיב ואת דבר המלוכה וגו' מ"מ בפסוקים הנ"ל הקב"ה העיד עליו כמ"ש ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים. (וכמו כן קצת צ"ב ממה שנאמר קודם לכן (שם ט' כ"א) ויען שאול ויאמר הלוא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי הצערה מכל משפחות שבטי בנימין ולמה דברת אלי כדבר הזה, וזה פחות ק' כי זהו יותר ענין ענווה מאשר ענין הצניעות, אבל הפסוקים דלעיל למה לא הובאו הם דגם שם חזינן צניעותו של שאול וביותר חזינן שם כי שם הקב"ה מעיד על זאת וכנ"ל). וקצת צ"ב.

ת. ידע את האמת ומצד צניעות אמר כן.

ש. מגילה שם. ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים. לכאן צ"ב היתכן והרי היתה אז בת שמונים כדאיתא בילקוט. (שוב חשבנו בעזה"י דעל כרחק הי' לה דם נדות כי נולד מזה דריוש שהי' בן אחשוורוש ואסתר כמפורש בספר עזרא, אך צ"ב היתכן שהרי היתה זקנה בת שמונים).

ת. לא הזקינה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, למה הראתה לחכמים, שהרי מסתמא גם מרדכי ידע לראות כי הי' מהסנהדרין, ולמה הוצרכה להראות לחכמים. (ושמא כי צריך לראות ביום דוקא ואילו עם מרדכי היתה בלילה [ולא ביום] כדלהלן דאמרי' שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, אבל זה דחוק כי הי' מרדכי יכול לענות לה למחרת את ההלכה³⁰). וקצת צ"ב.

ת. שמא תתגנה בפניו.

ש. מגילה שם. ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לברו אמר רבא בתחילה במרדכי לברו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים. צ"ב מנין לדרוש כן והיינו דהיכן הוא נרמז בפסוק, ועוד דמנין דעם מרדכי הם רבנן, ועוד מאי קסבר דלמה רק מרדכי ואח"כ רק מרדכי ורבנן, ואח"כ כולם.

³⁰ והנה אי נימא שטבלה כדי להתירה לאחשוורוש והיינו אי נימא שיש איסור ביאת נדה גם כשגוי בא עליה, א"כ לא היה מועיל לה מה שהיה מרדכי בודק ביום שלמחרת והיינו כי הגיעה אל מרדכי אחרי שהיתה אצל אחשוורוש [כמבואר בהא דאמרו עומדת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי] והיא הרי היתה צריכה לדעת ההלכה קודם שבאה אצל אחשוורוש ולכן היתה מוכרחת להראות לחכמים ולא למרדכי. ויל"ע אם ניתן להוכיח מכאן שיש לה איסור ביאת נדה גם כשגוי בא עליה והיינו דאל"כ למה הראתה לחכמים ולא למרדכי. ועי' במהרש"א שכתב שמ"ש שטובלת היינו כדי להתירה למרדכי ולא כדי להתירה לאחשוורוש. ואמנם עי' בחידושי הגריעב"ץ [הנדפס בסוף הגמרא] שמ"ש 'טובלת' אי"ז כלל מנידות יעו"ש.

(ועתה עלה ברעיוני בעזה"י דהכל נרמז בפסוק גופא, דהנה הכי כתיב, ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי, וה"פ, דמדכתיב ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו חזינן דהי' דעתו רק על מרדכי, ומ"ש דעם מרדכי מנו רבנן דלכא' כיון דכתיב ויבז וגו' כי הגידו לו את עם מרדכי הרי מבואר דרצה לשלוח יד בכל היהודים וכיון שכן למה הוצרך שוב לומר ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אלא על כרחך דעם מרדכי אין הכוונה לכל היהודים אלא הכוונה היא אחרת והיינו רבנן, (ומ"ש כי הגידו לו ר"ל שהגידו לו שמרדכי הוא אחד מתוך הרבה כמוהו והיינו רבנן), ולכן רצה להשמיד חלילה את כל הרבנן ולא רק את מרדכי כי אמר בלבו מה יועיל להשמיד חלילה רק את מרדכי והרי אח"כ יקום אחר מתוך הרבנן, ובתחילה חשב שכיון שמרדכי ורבנן ח"ו לא יהיו שוב לא יהי' תקומה לישראל, ושוב חשש שמא אעפ"כ ימצא בהו א' כמו מרדכי ולכן אמר להשמיד את כל היהודים ח"ו). אך עדיין צ"ב בין לפשטיה דקרא ובין לדרשת רבא מהו שוב בסוף הפסוק דכתיב שם 'עם מרדכי'. וצ"ב.

ת. כל ישראל עם מרדכי.³¹

ש. מגילה שם. ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך. לכא' צ"ב שהרי כבר קאמר לעיל שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים וא"כ ודאי דלית מדינתא מינייהו דאל"כ שוב יהא קרחה וזה הרי כבר אמר מקודם שאין קרחה ולמאי צ"ל ושמא תאמר איכא מדינתא.

ת. קרח שעשה קרחה (סנהדרין ק"ט ב').

ש. מגילה שם. אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. הנה אמרי' בתענית כ"ט א' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומקשין העולם, דבשלמא משנכנס אב ניחא שכבר היו ימי פורענות רח"ל אבל משנכנס אדר אמאי והא הנס הי' רק ב"ג באדר וכיון שכן למה כבר מא' אדר מרבין בשמחה. וע"פ הגמ' במגילה הנ"ל חשבנו בעזה"י ליישב, ובהקדם, דהנה למה אמרו 'כשם' שמשנכנס אב כו' כך משנכנס אדר כו' דלמה לא אמרו בסתם משנכנס אדר מרבין בשמחה, ועוד למה זה נכתב במס' תענית ולא במס' מגילה, אלא דחזינן מזה דמה שמשנכנס אב כו' זה ברור והיינו כנ"ל כי זה כבר הי' ימי פורענות אבל אדר סד"א שמרבין בשמחה רק מ"ג אדר וכנ"ל קמ"ל כשם שמשנכנס אב כו' כך 'משנכנס' אדר. והטעם י"ל ע"פ הגמ' הנ"ל דכיון דישראל שקלו שקליהן כבר מאחד באדר נמצא שנס פורים כבר התחיל מאחד באדר ולכן 'משנכנס' אדר מרבין בשמחה. והאם נכון הוא.

ת. יפה, ואידי דקתני רישא תני סיפא (ברכות כ"ג א').

³¹מרן שליט"א ניקד בתשובה אות ע' של תיבת עם בפת"ח.

ש. בהנ"ל. למאי אמרו כאן גם ועל הכלאים, דלכא' אי"ז שייך לכאן.

ת. אגב.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ואת דתי המלך אינם עושים. אונגריות ומסים וגולגליות וארנונות אינן נותנין עכ"ל, מהו הטעם שהאריך רש"י לומר ד' מיני מיסים, ועוד, מה ההפרש ביניהם דלכא' מיסים וארנונות חד דבר הוא.
ת. דתי לשון רבים, כל מיני מיסים.

ש. מגילה י"ד ב'. מפני שהנשים רחמניות הן. לכא' צ"ב מדכתיב (תהלים ק"ג י"ג) כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו, ולא כתיב כרחם אם.³²
ת. אם זה יותר מדאי.³³

ש. מגילה שם. אמר רב נחמן לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי יהירן הויין וסניין שמייהו כו'. הנה לכא' מדקאמר תרתי נשי יהירן הויין וסניין שמייהו משמע דדוקא אם גם סניין שמייהו (וגם יהירן הויין) אז לא יאה להן יהירותא (וכל ? לכא' משמע מדברי המהרש"א), אבל אם רק יהירן הויין ע"ז לא נאמר דלא יאה להן יהירותא, וכיון שכן לכא' קצת צ"ב דא"כ הו"ל לרב נחמן למימר 'לא יאה יהירותא לנשי והני מילי בדסניין שמייהו' ולמה לא קאמר ר"נ הכי.
ת. היינו הך ללמדנו.

ש. מגילה שם. לא יאה יהירותא לנשי כו'. משמע דלגברי יאה וקצת צ"ב איך לגברי זה 'יאה'.
ת. גאווה של מצוה.

ש. מגילה שם. וסניין שמייהו. פרש"י וז"ל, שמותיהן מאוסות עכ"ל, ויש לשאול דבשלמא חולדה, אבל דבורה הא יש בה גם צד טוב שעושה הדבש שנמשל לתורה ולמה ה"ז שם מאוס.
ת. דוקרת.

³²ע"י מש"כ מרן שליט"א בבהיר בשחקים שהקב"ה הוא אב והתורה היא אם יעו"ש.

³³מרן שליט"א ניקד תחת אות א' של תיבת אם בציר"י.

ש. בהנ"ל. האם יש ללמוד מדברי הגמ' כאן, שלא לקרות השם דבורה והשם חולדה, דלכאור' כן ה' ללמוד, אמנם מאידך מצינו שנותנים כן שמות אלו.
ת. חלילה.

ש. בהנ"ל. האם הכוונה חלילה ללמוד כן או חלילה לקרות בשמות אלו.

ת. לומר כן.³⁴

ש. מגילה שם. זיבורתא כתיב בה ותשלח ותקרא לברק ואילו איהי לא אזלא לגביה. הנה בברכות י' א' אמרי חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי כו' ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי כו' מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה כו', ולכאור' ממה שהקב"ה אמר לישעיהו ללכת לחזקיהו חזינן דזה מה שהי' צריך לעשות באמת והיינו שהנביא ילך למלך ולא שהמלך ילך לנביא, ולכאור' הוי קצת ראי' שדבורה היתה צריכה ללכת לברק. אמנם י"ל דאין משם ראי', חדא, כי אף שברק הי' חשוב (שלכן דבורה הי' צריכה ללכת אליו) מ"מ לא הי' מלך ושמא רק למלך צריך הנביא ללכת אף שהוא נביא אבל לבנ"א אחרים אף חשובים דילמא אי"צ הנביא ללכת, ועוד, כי דבורה הי' גם שופטת והי"ז כמו מלך וממילא היתה גם נביאה וגם מלך ואי"צ דומה לה היא דברכות שם כל א' הי' או מלך או נביא, אך דכיון שהיתה גם נביאה וגם שופטת (והיינו כמו מלך) א"כ באמת מה הטענה עליה שלא הלכה היא לברק.

ת. משום שאין דרך נשים ללכת, כל כבודה בת מלך פנימה.³⁵

ש. מגילה שם. אסתר דכתיב כו' אלא שלבשתה רוח הקודש כו'. הנה לעיל ז' א' אמרי' תניא ר' אליעזר אומר אסתר בוח הקודש שנאמר ויאמר המן בלבו ופרש"י שם וז"ל ויאמר המן בלבו. מנא ידעו כותבי המגילה שכך אמר בלבו אלא רוח הקודש נגלה עליהם עכ"ל, והשתא כיון שגם אסתר כתבה המגילה (ולא רק מרדכי, וכמ"ש אסתר ט' כ' ויכתב מרדכי את הדברים האלה ופרש"י היא המגלה הזאת כמות שהיא, וכמ"ש שם כ"ט ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי וגו') א"כ על כרחך שהי' אסתר נביאה, וכיון שכן למה לא מייתי ראי' זו. ואין ליישב דהתם קאמר 'רוח הקודש' ולא הויא 'נבואה', שהרי גם כאן קאמר שלבשתה 'רוח הקודש' והכוונה היא לנבואה כמ"ש לעיל ע"א שבע 'נביאות' מאן נינהו כו' אסתר כו'. (ובאמת ראיתי מובא מסדר עולם שאסתר היתה נביאה מזה שכתבה המגילה, ואולי הכוונה כהנ"ל, אך צ"ב למה הגמ' כאן לא מייתי ראי' זו). וצ"ב.

ת. כיון שכתבה ביחד עם מרדכי אין ראי' שאצלה הי' הרוח.³⁶ק.

³⁴היינו חלילה לומר כן.

³⁵לכאורה היינו, דלכן סברה שברק צריך להגיע אליה דווקא.

³⁶ועי' בתשובה להלן י"ט א'.

ש. מגילה ט"ו א'. כי קאמינה ביודעה ובמכירה. לכאור' כיון שכן למאי זה נפק"מ שהרי היא לא בחיים עתה ולא אנשי הדור שלה בחיים עתה. ועוד, דכיון שזה דווקא ביודעה ובמכירה א"כ אפי' מבלי שיאמר רחב רחב וא"כ למה דווקא כל 'האומר' כו'.

ת. כיוצא בה.

ש. מגילה שם. רב אמר גבה [לבו של. הג' הב"ח] המן מאחשורוש. פרש"י וז"ל, גבה המן מאחשורוש. שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש עכ"ל, והנה לעיל י"ד א' אמרי' משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה כו' ופרש"י שם וז"ל משל דאחשורוש והמן כו'. כלומר יש ללמוד מאחשורוש שאף בדעתו היה להשמידן עכ"ל, ולכאור' הוי סתירה, וצ"ב.

ת. הוא יותר.

ש. מגילה שם. ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו. כתבו התוס' בב"ב ד' א' וז"ל, שכל דברי מלכות נחתכין על פיו. לפי תרגום של אחשורוש נענש הרבה שנהרג דכתיב ויגידו למרדכי את דברי אסתר ולא כתב התם התך לפי שהרגו המן על שהיה משיב דברים בין אסתר למרדכי ומיהו גמ' שלנו אין תופס כן דדרשינן במגילה והתך להיכן הלך ומפרש לפי שאין משיבין על הקללה עכ"ל, ולכאור' לפי התרגום צ"ב טובא, שהרי בדניאל י' ב' וברש"י שם מבואר שדניאל הי' חי אפי' בשנת שתים לדריוש בן אסתר הפרסי, ואיך אפ"ל שנהרג מקודם וכו"ל. ולכאור' צ"ב טובא.

ועוד צ"ב, למה כתבו התוס' 'ומיהו גמ' שלנו אין תופס כן', דהו"ל להתוס' להקשות כנ"ל דבכלל איך יתכן לומר כן.

(ולכאורה, אין ליישב דלפי התרגום התך אי"ז דניאל, והיינו, כי ממה שכתבו התוס' 'ומיהו גמ' שלנו אין תופס כן דדרשינן במגילה והתך להיכן הלך ומפרש לפי שאין משיבין על הקללה' מ' דזהו כן דניאל כי רק לגבי דניאל שייך לומר הטעם דאין משיבין על הקללה).

ת. הורידוהו מגדולתו וזה נקרא הריגתו.

ש. בהנ"ל. פרש"י וז"ל, שחתכוהו מגדולתו. בימי אחשורוש שהרי בלשצר השליטו כו' וכן דריוש המדי כו' וכן כורש כו' וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו עכ"ל, הנה מל' רש"י דכתב 'וכשמלך' אחשורוש מ' דמיד כשמלך כבר אז חתכו מגדולתו, ולכאור' למה לומר כן, דבשלמא בזמן גזירת המן מובן שחתכו מגדולתו, אבל קודם לזה למה לומר שחתכו מגדולתו בעוד שהי' גדול אצל ג' מלכים קודם, וקצת צ"ב.

ת. אחשורוש הטפש הזה עשה כל דבר מהר.

ש. מגילה שם. אמר רב התך זה דניאל. לכאור' כיון שכן למה דניאל הי' צריך ללכת למרדכי לשאול אותו למה קרע בגדיו ולבש שק ואפר, וכי דניאל לא ידע הטעם לזה, ולמה לא אמר דניאל לאסתר מיד את הטעם שמרדכי עשה כן.

ת. לקיים מצוה יש לטרוח.

ש. מגילה שם. ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו. לכאור' מ' דבלא קללת אבימלך זה לא הי' נהיה, וצ"ב דהא מה שנהיה כן פרש"י בחומש (תולדות כ"ז א') או משום עשן נשי עשו או מדמעות מלה"ש שנפלו על עיניו בעקידה או כדי שיטול יעקב את הברכות, ומ' דהי' זה נהיה גם מבלי אבימלך, וא"כ מה הראי' דאל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך מאבימלך. ולכאור' צ"ב.

ת. הא והא גרמא.

ש. מגילה שם. ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. לכאור' צ"ב מה הראי' ממה שאמרה בשם מרדכי, שהרי לכאור' היתה מוכרחת לומר זאת בשם מרדכי ולא בשם עצמה, דאל"כ הי' אחשוורוש יכול לחשוש פן גם ידי אסתר במעשה הזה של בגתן ותרש (וחזרה בה מפחד המלך) כי אם לא מנין היא יודעת את מזימת בגתן ותרש, וע"כ היתה מוכרחת לומר בשם מרדכי כדי שלא יבוא לחשוש שמא גם היא בעצה זו של בגתן ותרש, ומה הראייה. ולכאור' צ"ב.

ת. לא הי' חושדה.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, על הקללה. שהיתה אסתר מונעת לבוא אל המלך לפיכך לא השיב התך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים עכ"ל, לכאור' צ"ב דנהי שדניאל לא השיב למרדכי בעצמו משום שאין משיבין על הקללה מ"מ למה לא שלח בעצמו שליח אחר למרדכי לומר את דברי אסתר. (שהרי מל' רש"י 'ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים' משמע דאסתר שלחה האחרים ולא דניאל שלחם).

ת. שלוחו של אדם כמותו.

ש. מגילה שם. בהנ"ל. מ"ש רש"י, ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים, יש לשאול מי הם היו אותם אחרים, האם מישראל או לא, ואף אם היו מישראל איך לא חששה מלשלוח אחרים והרי הי' זה סכנה פן יתודע כל הענין למלכות וגם הי' לה לחשוש פן הי' מתגלה שהיא יהודיה.

ת. גויים.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דנהי שאין משיבין על הקללה, מ"מ כאן שהיו כל ישראל בסכנה, אמאי התחשב דניאל בטעם זה, והרי פקו"נ דוחה.
ת. אם אפשר בלי זה.

ש. מגילה ט"ו ב'. אמר ר' יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה כו'. מי היו הג' מלאכי השרת. (ובספר הבהיר אות ק"ח איתא, ומי הם אלה השרים מלמד ששלשה הם כו' גבריאל כו' מיכאל כו' אוריאל כו', ושם יש ללמוד משם לכאן).
ת. אולי.

ש. מגילה שם. ואחד שמתח השרביט וכמה כו' במתניתא תנא על ששים וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים כו'. יש לשאול היכן מצינו דאמתה של בת פרעה נתארכה לששים אמה, דבשלמא גבי שיני רשעים והיינו עוג מלך הבשן פרש"י החשבון בזה, אבל אמתה של בת פרעה מנין.
ת. יליף שליח שליח.

ש. בהנ"ל. אם התיבות היו באמת: יליף שליח שליח, צ"ב הכוונה, כי לכאן רק אצל בת פרעה כתוב לשון זה, דכתיב ותשלח את אמתה (כדפרש"י במגילה כאן), אבל אצל אסתר לא כתיב כלל לשון זה ע"י אסתר פ"ה פ"ב דכתיב ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט, וצ"ב הכוונה.
ת. קריבה היינו שליחות.

ש. מגילה שם. ר' יהושע אומר מבית אביה למדה כו'. לכאן צ"ב שהרי לא גדלה בבית אביה ואפי' לא הכירה את אביה ואמה וכדלעיל י"ג א'.
ת. בית אבי' הכירה.

ש. בהנ"ל. פרש"י וז"ל, מבית אביה למדה. שמעה התינוקות אומרים כן עכ"ל, היינו דשמעה את התינוקות אומרים אם רעב שונאך האכילהו לחם, והנה אפשר דרש"י אתא ליישב מה דשאלנו לעיל שאלה קודמת, אבל איך מה שהיא 'שמעה התינוקות אומרים כן' מתפרש על מ"ש 'מבית אביה למדה'. וצ"ב.
ת. התינוקות שנולדו ע"י אבי'.

ש. מגילה שם. רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. פרש"י וז"ל, שיהרג הוא והיא. שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו עכ"ל, ויש לדקדק דלכאור' הי' לה לומר הוא 'ואני' שהרי דיברה גם על עצמה כדפרש"י את 'שנינו'.

ת. יהרוג שניהם ביחד.³⁷

ש. מגילה שם. אביי ורבא דאמרי תרוייהו בחומם אשית את משתיהם וגו'. לכאור' צ"ב, דלכאור' זהו ג"כ מה דאמרי' לעיל ר"א אומר פחים טמנה לו שנאמר יהי שלחנם לפניהם לפת. וצ"ב.

ת. שני פסוקים.

ש. מגילה שם. ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורוב בניו ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוו אמר רב נחמן בר יצחק ורב כתיב. לכאור' צ"ב דכיון דלמידין את מספרם מגימטריא, א"כ, מנין לדרוש את הכתיב שזה מאתים ושמונה ולא את הקרי שזה מאתים וארבע עשרה.

ת. כמש"כ.

ש. מגילה ט"ז א'. לא נעשה עמו דבר אמר רבא לא מפני שאוהבין את מרדכי אלא מפני שישונאים את המן. לכאור' צ"ב מנין לדרוש כן, שהרי לכאור' בעל כרחם הוצרכו לומר האמת שלא נעשה עמו דבר, כי אם היו אומרים שקר הי' יכול לבוא לידי כך שהי' הורג אותם, שהרי חשש אחשוורוש שמא עשו לו טובה ולא השיב על זה כדלעיל סוף ט"ו ב' ואם היו משקרים הי' בודק והורגם, וכיון שבעל כרחם הוצרכו לומר האמת, א"כ מנין לדרוש לא מפני כו' אלא מפני כו'.

ועוד צ"ב מאי ס"ד לומר שאוהבין את מרדכי, והרי הא קמן ששמשי מוחק כו' כדלעיל.

ת. גוי אין יכול לאהוב ישראל.³⁸

ש. מגילה ט"ז ב'. תעלא מאי בצירותיה מאחוה. לכאור' צ"ב מהא דארז"ל (ב"ר צ"ג י') יוסף קטנן של שבטים היה.

ת. אבל לא שועל.

³⁷הגרא"ש קניבסקי שליט"א אמר לן דמרן שליט"א הבין השאלה באופן אחר, כי לפי מה שכתבנו אין שאלה כלל מאחר שכבר אמרו בגמ' שלא לומר כן משום דלא ליפתח פה לשטן, וע"כ השיב מה שהשיב.
³⁸לכאור' התשובה קאי רק על שאלה קמא.

ש. מגילה י"ז א'. איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. ולעיל מיניה אמרי' מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא ופרש"י שם וז"ל מה זמנם למפרע לא. דאי אפשר שיהא ט"ו קודם ל"ד עכ"ל, ויש לשאול בפשט הגמ' מהו הכוונה 'מה עשייה למפרע לא' דאם הכוונה שא"א להקדים את מצוות יום הפורים ללפני יום י"ד, א"כ, מה שייך לומר 'אף זכירה למפרע לא' דלמה הזכירה צריך ללמוד מהעשייה את הדבר הזה שא"א להקדים ללפני יום י"ד, דמה העשייה הוא יותר מהזכירה כדי כך שצריך ללמוד הזכירה מהעשייה שא"א להקדים ללפני יום י"ד, ולכא' על כרחך הכוונה במ"ש 'מה עשייה למפרע' היא אחרת, וצ"ב מה היא.

ת. להשתוות.

ש. מגילה י"ז ב'. לימא קסבר רבי כו' איצטריך סלקא דעתך שמע כרבנן כתב רחמנא והיו, לימא קסברי רבנן כו' איצטריך סלקא דעתך אמינא והיו כרבי כתב רחמנא שמע. לכא' צ"ב למה נימא שהי' רבי יהודה אומר שמע כרבנן והרי רבי צריך פסוק זה ללמוד ממנו השמע לאזניך כדלעיל.

וכן גבי רבנן, למה נימא שרבנן היו אומרים והיו כרבי והרי רבנן למידין מזה שלא יקראו למפרע וכדלעיל. וצ"ב.

ת. תרתי ש"מ.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא. אלמא קיבוץ גלויות בעת ברכת השנים היא עכ"ל, ולעיל אמרי' אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית כו' מלחמה נמי אתחלתה דגאולה היא, ולכא' נמצא מבואר דבשביעית שקודם ביאת בן דוד יהי' שנה גשומה במיוחד. והאם נכון הוא.

ת. נזכה ונראה בס"ד.

ש. מגילה י"ח א'. ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים אימא קודם עבודה לא סלקא דעתך דכתיב וירד מעשת החטאת וגו' מי כתיב לעשות מעשות כתיב³⁹. לכא' צ"ב מאי ס"ד דמה דכתיב וישא אהרן וגו' ויברכם הי' זה קודם עבודה, והרי לפני הפסוק וישא אהרן מפורט (מתחי' פ' שמיני עד הפסוק וישא אהרן) כל עבודת הקרבנות שעשה, ואיך יתכן לומר דוישא אהרן ה"ז קודם עבודה.

(וי"ל דבכלל ק' הגמ', הוא, דמ"ד וישא אהרן וגו' ויברכם, אינו במקומו והרי כאילו הוא נכתב לעיל קודם תחילת העבודה כי אין מוקדם ומאוחר בתורה. אמנם יש לדחות זה, כי הרי כל ק')

³⁹וע"ע לעיל תשובה ... בתשובות שעל ספר הבהיר.

הגמ' אימא קודם עבודה ה"ז משום שהסדר בפסוק הוא קודם ברכת כהנים ואח"כ העבודה, אבל אם נימא דהברכת כהנים נ' כלל שלא במקומו, מה בכלל מקשים, כי כמו שזה לא נ' במקומו, כמו כן אין להביא ראי' מהסדר שבפסוק שברכת כהנים קודם עבודה, ועל כרחך דכשהגמ' הק' אימא קודם עבודה אין כוונתה להק' בכלל זה דוישא אהרן שייך ללעיל תחי' הפרשה וכנ"ל, וכיון שכן הדרא ק' לדוכתא מה ההו"א לומר דברכת כהנים הי' קודם עבודה והרי מפורש כל סדר העבודה לפני ברכת כהנים וכנ"ל). וצ"ב.

ת. ס"ד דשלא כסדרן נכתבו.

ש. בהנ"ל. מי כתב לעשות מעשות כתיב. משמע דאילו הי' נ' לעשות הי' שפיר, וצ"ב דלאיזה קרבנות הי' יורד ועושה, והרי כבר עשה כל הקרבנות כדלעיל בפסוקים.

ת. כל עבודת היום.

ש. מגילה שם. שכתוב וחזר וסדרום. יש לדקדק דלכא' הו"ל וחזר וסידרם.

ת. אנשי כנה"ג.

ש. מגילה שם. קראה על פה לא יצא כו'. הובא בגליון דברי שי"ח ממרן שליט"א שרשב"י כשהי' במערה קרא המגילה בעל פה, ולכא' מה הועיל לרשב"י לקרות בע"פ והא תנן קראה על פה לא יצא.^{40 41}

ת. כשיכול.⁴²

ש. בהנ"ל. האם ניתן לומר שרשב"י כתב המגילה במערה וקרא מתוכה, (כמו שכתב שם הזוה"ק וכמו שכתב תשובה לרבי יוסי, דחזינן מכך, שהי' לו אפשרות לכתוב. ואף שאסור לכתוב כתבי קודש שלא מתוך הכתב מ"מ ודאי רשב"י ובנו רבי אלעזר הי' מיקיים בהו ועפעפין יישירו נגדך⁴³ וכמבואר [כל] זה להלן ע"ב⁴⁴).

---

⁴⁰שוב חשבנו בעזה"י דכוונת מרן שליט"א שבאמת קריאת המגילה כדינא לא היה ליה לרשב"י ובנו האפשרות לקיים, ומ"מ הועיל להם לקרותה בעל פה משום 'קריאתה זו הלילה'. ועי' בתשובה.
⁴¹כמו כן יל"ע כיצד הניח תפילין וכן אם נימא שהי' חיוב מזוזה בפתח המערה מנין היו להם כל זה וכיו"ב. ואפשר שהי' בתחילה היו מתחבאים בבית המדרש ואשתו דרשב"י הי' מביאה להם דברי מאכל ויתכן שהביאה להם אז גם כל חפצי הקודש, וממילא גם אח"כ שברחו מבית המדרש למערה הי' להם הכל. או נימא שכבר כשברחו להתחבאות בבית המדרש כבר אז לקחו הכל וא"כ ק' מעיקרא ליתא.

⁴²היינו, אם אין ברירה מותר. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.
⁴³ושעת הדחק הוה ליה לרשב"י יותר משעת הדחק דר"מ.

והנה כתב הש"ך ביו"ד סי' רע"ד ס"ק ג' וז"ל, שאסור לכתוב כו'. וכל הר"ן בפ"ב דמגילה דמוכח בירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק והר"ר מנוח כ' דוקא לכתחלה אבל אם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל וצ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בספר תורה שלא מן הכתב כיון דגריסן ע"כ עכ"ל

ת. אולי.

ש. מגילה שם. וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנאמר כו'. לכאו' צ"ב מה הרבותא גבי יעקב אע"ה דוקא, והרי גם אברהם ויצחק נקראו כך וכמבואר בהא דאמרי' לעיל י"ז ב' ת"ר מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים ופרש"י וז"ל הבו לה'. הזכירו לפניו את אילי הארץ עכ"ל, וצ"ב.

ת. מובחר שבאבות (ב"ר).

ש. מגילה שם. לא הוו ידעי רבנן מאי סירוגין⁴⁵ שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה כו'. קצת יפלא היתכן שהשפחה ידעה מה שהתלמידים לא ידעו.

ת. בלשונות.

ש. מגילה י"ח ב'. מתיבי אמר רשב"א מעשה בר' מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא ולא היה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה א"ר אבהו שאני ר"מ דמיקיים ביה ועפעפך יישירו נגדך כו'. מצינו כעין זה במדרש רבה קהלת (פ"ב) והביאו מרן הח"ח זצ"ל בשמירת הלשון (שער התורה פ"ה), ר' מאיר הוה כתבן טבא והוה לעי

ב"ו ומביאו ד"מ ועיין בא"ח סי' ל"ב סעיף כ"ט ונ"א, עכ"ל הש"ך. והיינו דאם עבר וכתב שלא מתוך הכתב אין זה נפסל ואמנם לקרות בזה מותר רק בשעת הדחק.

ומש"כ הר"ר מנוח שאם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל, לכאו' יש להק' ע"ז ממש"כ הגרע"א בגליון הש"ס (כאן במגילה י"ח ב') וז"ל, שם שאני ר"מ. עיין מ"ר בראשית ס"פ ל"ו שתירץ ששתי מגילות כתב גנז הראשונה וקיים השניה עכ"ל, וק' למה הוצרך לגנוז הראשונה והרי אם עבר וכתב לא פסל, דבשלמא אם הי' פסול ניחא למה הוצרך לגנוז אבל כיון שאי"ז פזול למה גנז אלא על כרחך לכאורה מבואר שאם עבר ופסל ה"ז פסול לגמרי, וק' להר"ר מנוח שכתב שאם עבר לא פסל.

וי"ל שהרי אליבא דאמת ר"מ הוה שרי ליה לכתוב לכתחילה שלא מן הכתב משום ועפעפך יישירו נגדך ומשום דהוה שעת הדחק וכמבואר בגמרא, ולכן המגילה הראשונה שכתב בעל פה הי' ג"כ כשר לגמרי ולא היה צריך לגנוז אותה מדינא, ומה שכתב מגילה שניה (וגנז את הראשונה) אפשר שהוא משום שהחמיר על עצמו שיהיה לו מגילה שכתבה מתוך הכתב ממש (ואפשר שגנז את הראשונה, כדי שהעולם לא יטעה שמותר מן הדין לכתוב מתוך מה שנכתב בעל פה גם למי שלא מיקיים ביה ועפעפך יישירו נגדך א"נ גם למי שלא הוה ליה שעת הדחק אע"פ שמיקיים ביה ועפעפך יישירו נגדך שבהאי גוונא אסור לכתוב שלא מתוך הכתב), ולגבי ר"מ ה"ז חשיב מתוך הכתב אע"פ שהראשונה עצמה נכתבה בעל פה (שלכאורה מה הועיל לו לר"מ במה שכתב ראשונה בעל פה כדי כך שיהיה לו אח"כ כיצד לכתוב פעם שניה מתוך הכתב והרי כל מה שצריך לכתוב מן הכתב הוא כדי שלא יהיה טעויות וא"כ שמא בראשונה גופא היו טעויות ומה הועיל ליה, אלא שגבי ר"מ הוה כמו מתוך הכתב ממש משום ועפעפך וגו' ומשום דהוה שעת הדחק וכנ"ל) כי לר"מ הי' מותר לכתחילה בהאי גוונא לכתוב בעל פה.

⁴⁴שהותר לר"מ מב' סיבות הא' משום ועפעפך יישירו נגדך והב' משום דהוה שעת הדחק, יעו"ש.

⁴⁵עי' להלן ל' א' רש"י ד"ה מסרגין.

תלת סאין כל שבת והוה אכיל בחדא ומתכסה בחדא ומפרנס רבנן בחדא וכו', וחזינן שהיה רבי מאיר סופר מומחה וכתבאר בגמ' שאני ר"מ דמיקיים ביה כו'.

ת. נכון.⁴⁶

ש. בהנ"ל. מ"ש, ומפרנס רבנן בחדא כו', יל"ע למה נתן אחד שלם, והרי זה יותר מחיוב המעשר כספים שהיה לו.

ת. מפני הצורך.

ש. מגילה שם. אידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין. פרש"י וז"ל, מיגרס גריסין. שגורות בפי הכל עכ"ל, ולכא' צ"ב, דבשלמא שמע והיה אם שמוע ניחא כי אומרים אותם ב' פעמים בכל יום ויום, אבל קדש והיה כי יביאך איך אפשר לומר שהיו שגורות בפי הכל. (ושמא נוכיח מכח זה שבזמן הגמ' 'כולם' היו אומרים ב' הפרשיות אחר ההנחת תפילין).

ת. רגילין.⁴⁷

ש. מגילה י"ט א'. אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתב אסתר המלכה וכתיב התם כו'. קצת יש לשאול למה הובא דוקא פסוק זה ולא הובא הפסוק דכתיב לפני כן ויכתב מרדכי וגו'.

ת. שאפי' אשה כשרה לכתוב.

ש. מגילה שם. מהיכן קורא אדם את המגילה כו' א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף כו' ומאן דאמר מאיש יהודי תוקפו של מרדכי כו'. לכא' כיון שכן צ"ב מנין יש לנו את המגילה שעד איש יהודי, שהרי נתבאר כאן שמרדכי ואסתר כתבו רק מתוקפו של מרדכי או המן או הנס. ת. מן השמים.

ש. מגילה שם. בהנ"ל. האם נצטרך ליישב, שהרי לעיל מיניה כתוב ויכתב מרדכי וגו' ופרש"י שם המגלה הזאת כמו שהיא, ובפשוטו הכוונה לכל המגילה כולה ומזה יש לנו את כל המגילה גם לפני איש יהודי (והפסוק ותכתב אסתר המלכה וגו' קאי על הפעם השניה שהמגילה נכתבה ועל פעם שניה זו נחלקו מהיכן נכתבה).

⁴⁶ועי' עוד גיטין ס"ז א' ר"מ חכם וסופר, ופרש"י וז"ל, חכם וסופר. כדאמרינן במסכת סוטה (כ' א') אמרתי לו לבלר אני עכ"ל.
⁴⁷היינו, שרגילין בהם. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

אך צ"ב למה למדו מהפעם השנייה שהמגילה נכתבה והיינו מ"ד ותכתב אסתר וגו' ולא מהפעם הראשונה והיינו מה דכתיב ויכתב מרדכי וגו', שאם היו לומדים מהפעם הראשונה לכו"ע היו צריכים לקרות כל המגילה. וצ"ב.

ת. היא עזרה לכתוב ולזה הסכימו מן השמים.

ש. מגילה כ' א'. אין קורין את המגילה כו' עד שתנץ החמה כו' מנלן דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי דאמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום כי קתני אדיום. ופרש"י וז"ל, כי קתני. עד שתהא הנץ החמה אדיום אקרייה שניה וקאמר שיהא של יום ביום עכ"ל, והיינו דמה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ה"ז אתי ללמד דקריאת המגילה של היום צריך לקרותה דוקא ביום ממש והיינו מהנץ החמה ולא מעלות השחר, ולכא' למה השמיענו הכתוב דין זה רק גבי הקריאה של היום, דלכא' הו"ל לומר דין זה על הקריאה של הלילה שזמנה עד עלות השחר ולא עד הנץ החמה, וזאת משום שקריאת המגילה של הלילה קודמת לקריאת היום, וא"כ הו"ל לומר דין זה על הקריאה של הלילה.

ת. זה מובן מעצמו מתחילת היום.

ש. מגילה שם. בהנ"ל. האם ניתן ליישב הכי, דהנה לעיל ד' א' אמרי' ואריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר אלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, ועתה, כיון דחזינן דהכתוב הקדים כאן את היום ללילה לכן אמר התנא הדין גבי הקריאה של היום ולא של הלילה.⁴⁸

ת. אולי.

ש. מגילה כ"א א'. הקורא את המגילה כו' מקום שנהגו לברך ושלל לברך לא יברך. פרש"י וז"ל, לא יברך. אין צריך לברך עכ"ל, ומשמע דאמנם אי"צ, אבל אם רוצה מותר לו לברך, וצ"ב דהרי מיירי במקום שנהגו שלא לברך ולמה לא חל עליו מנהג אותו המקום.

ת. רוצה לברך על המצוה.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ואין מוסיפין עליהן. כו' וחול המועד נמי איכא ביטול מלאכה דמלאכת האבד מותרת עכ"ל, ולכא' צ"ב, דכי יש כ"כ הרבה דבר האבד כדי

⁴⁸אך קצת צ"ב למה באמת הקדים הכתוב היום ללילה, והרי הלילה הולך אחר היום.

כך שכבר א"א להוסיף עוד עליה אחת לתורה. וביותר ק' מאד ממ"ש רש"י להלן כ"ב ב' בסוף ד"ה ראשי חדשים.

ת. הרבה אבדות יש.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, ולומד. מפי הגבורה, יושב ושונה. שנית לבדו מה שלמד עב"ל, מש"כ רש"י 'שנית' האם שנה פעם אחת כפי שכך משמע הלשון (לכאו'), או ששנה ד' פעמים וכמבואר בעירובין נ"ד שכך צריך ללמוד.

ת. שומע כעונה.

ש. מגילה כ"ב ב'. פרש"י וז"ל, ראשי חדשים. אין בו ביטול מלאכה כל כך שאין הנשים עושות מלאכה בהן כו' ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל כו' ומקרא מסייעו כו' עב"ל (והובא ברש"י בסוגריים ברייתא דרבי אליעזר שמעו הנשים ולא רצו ליתן נזמיהן לבעליהן כו' ונתן הקב"ה שכן של נשים בעולם הזה שיהו משמרות ראש חדשים יותר מן האנשים ולעוה"ב הן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים שנאמר כו'), וצ"ב, דאילו בפ' כי תשא (ל"ב ב') פרש"י בהיפוך וז"ל שם, באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן שמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן עב"ל, וצ"ב.

ת. מעצמן ולא מנשיהם.⁴⁹

ש. מגילה כ"ד א'. אלא אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשתי ענינות כו'. לכאו' אי"ז ממש תירוץ חדש מהתירוץ הקודם, ומהו 'אלא'.

ת. דומה לו.

ש. מגילה שם. פרש"י וז"ל, המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס על שמע עב"ל, לכאו' צ"ב איך יתפרש לפי"ז הא דקתני להלן ואם היה קטן כו', כי לכאו' אין לפרש על הקטן מי 'שרגיל' להפטיר. (וגם כי סוף סוף הוא יגדיל).
ת. אם אין גדול אלא קטן.

ש. מגילה כ"ה ב'. מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ"ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה. בעזה"י חשבתי

⁴⁹היינו דמש"כ רש"י 'ופרקו מעל עצמן' אין הכוונה שהנשים פרקו מעל עצמן אלא הכוונה שהאנשים פרקו מעל עצמן, ופשוט.

ליתן מכאן ראי' לתשובת מרן שליט"א במקום אחר, דהנה שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: עזרא י' ח'. וימצא מבני הכהנים אשר השיבו נשים הכריות וגו'. לכאור' צ"ב למה נאמרו שמותיהם של כל אלו שנשאו נשים נכריות, ואי משום גודל החטא, הרי עושין כעת תשובה גדולה, ולמה יתפרסמו לגנאי. וצ"ב. והשיב מרן שליט"א (הודפס בתשובות הגר"ח ח"א תשובה תרפ"ג): שיהא להם לכפרה. ע"כ. ולכאור' תשובת מרן שליט"א מבוארת בגמ' דאמרי' כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה. (ומה שבעגל ל"נ שמותיהם ג"כ, משום דלא להטריח לקרוא (כגון בקריה"ת או שמו"ת) כ"כ הרבה שמות בנ"א). והאם היא ראי' נכונה.

ת. יפה.

ש. מגילה כ"ה ב'. האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחי ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו. לכאור' צ"ב מדאמרי' בערכין ט"ז א' לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי גנותו.

ת. תלוי איפה.

ש. מגילה כ"ו א'. מתיבי א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה כו'. לכאור' ק' הגמ' היא ממה שמכרו אע"פ שהיה של רבים (להו"א), וכיון שכן לכאור' צ"ב למה הוצרכו לומר כאן 'ועשה בה כל צרכיו' דזה משמע שזהו חלק מקושי' הגמ' והלא אי"ז לקושי' וכנ"ל. (ורק זה שייך לנידון אי מותר לעשות שם צרכי חול וכמבואר להלן כ"ח ב' ואמרי' שם מאי בי רבנן ביתא דרבנן).

ת. צרכים האסורים בביהכ"נ.

ש. מגילה כ"ו ב'. רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאיתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גונא מאי אתא לקמיה דרב פפא ואסר ליה לקמיה דרב הונא ואסר ליה. ופרש"י וז"ל, משום פשיעותא. שמא יפשע ויתייאש ולא יבנה אחר. כי האי גונא מאי. שאין סתירתו אלא לבנינו של זה עכ"ל, ולכאור' צ"ב למה ר"פ ור"ה אסרו לו, שהרי בשלמא אם עדיין לא הי' מתחיל לבנות ביהכ"נ חדש ניחא דהי' לחשוש שמא יפשע ולבסוף לא יבנה אחר וכהאופן דרב חסדא שעדיין לא התחיל לבנות כמבואר בלשון לא ליסתור כו', אבל כאן שרמי בר אבא כבר התחיל בבניית הביהכ"נ החדש (ורק הי' חסר לו ליבני וכשורי) למה אסרו לו והרי קא חזינן שהוא עומד ובונה ביהכ"נ חדש ומה שייך בזה שמא יפשע ויתייאש ולא יבנה אחר, שהרי קא חזינן שהוא בונה כעת ביהכ"נ חדש. וקצת צ"ב.

ת. יסתור לחזור לצורך אחר.⁵⁰

ש. מגילה שם. בהנ"ל. צ"ב דאחר שר"פ אסר לו, למה הלך שוב לשאול גם את ר"ה, ואי משום שסבר שר"ה יתיר לו, מה הי' מועיל מאחר שק"פ כבר אסר, וגם לא מסתבר שחיפש שר"ה יתיר אחר שר"פ כבר אסר.

ת. ישמע טעמו אולי ר"פ יודה.

ש. מגילה כ"ז א'. תא שמע מניחין ס"ת על גבי תורה כו' אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין כו' הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי כרכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי. לכאור' צ"ב מה הראי', והיינו דנהי דיתיב דפא אחבריה מ"מ סוף סוף הוא ספר אחד (ולמה צריך להגיע למ"ש 'אלא כיון דלא אפשר שרי', דגם אם הי' אפשר למה יהי' אסור מאחר שזה 'ספר אחד') ומשא"כ בהנחה שהם שני ספרים נפרדים לגמרי. וצ"ב.

(ושמא נאמר דהכוונה היא, שכשהולכים לכרוך הספר, מניחים דף ע"ג דף, אף שעדיין אי"ז ספר אחד, שרק אחר הכריכה יהי' זה ספר אחד וצ"ב).

ת. יפשטם.⁵¹

ש. מגילה כ"ז ב'. אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר וכ"ש דעניי ידי ודידכו עלי סמיכי. לכאור' צ"ב למה הוצרך לומר 'וכ"ש דעניי' כו', והא בלא זה ג"כ כיון שיש חבר עיר סגי.

ת. לחזוקי.

ש. מגילה שם. כתבו התוס' וז"ל, שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים כו'. קשה דאדרבא היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני ונפק בת קול ואמר נאה ליך דליזכי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ד' מאה שנין אמר הקב"ה יהבו ליה הא והא וי"ל דמעיקרא לא ידע כן עד לבסוף שראה שחיה כל כך עכ"ל, והיינו דכשתלמידיו שאלוהו במה הארכת ימים, עדיין לא ידע שהקב"ה אמר ליתן לו ד' מאות שנה, ורק אחר שחיה כ"כ הרבה שנים הבין שקיבל גם ד' מאה שנין, ואמנם לכאור' לפי"ז צ"ב, כי לפי"ז נמצא דמה שאמר להם לתלמידיו מימי לא

⁵⁰ תיבת 'לחזור' הכוונה 'ויחזור'. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁵¹ שלא יגלגלם זה ע"ג זה (בזמניהם הכל הי' כתוב בקלף). הגר"ש קניבסקי שליט"א.

קדמני אדם לביהמ"ד כו' לא זה הי' הסיבה לאריכות ימים, והרי הגמ' הביאה זה ללמדנו שזה כן סיבות לאריכות ימים. ולכאו' צ"ב.

ת. גם זה.

ש. מגילה כ"ח א'. ולא עמדתי על מדותי דאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע. לכאו' צ"ב מה הראיה שמעבירין ממנו כל 'פשעיו', והרי מה דחזינן הוא שמעבירין ממנו 'העון' כמ"ש למי נושא 'עון' אבל מנין מזה שמעבירין ממנו כל פשעיו. ת. מעביר על כל מדותיו.

ש. בהנ"ל. שו"ר בהגהות הגר"א שהגיה בגמ' כאן, למי עובר על פשע למי שנושא עון. והאם זה משום ק' דלעיל.⁵² (והגי' שלפנינו ק' וכנ"ל).

והנה שאלנו את מרן שליט"א: ר"ה י"ז ב'. כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. יש לשאול האם הכוונה רק 'פשעיו' או הכוונה לכל העבירות והיינו גם 'חטאים ועוונות'. והשיב מרן שליט"א (הודפס בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתפ"ב): אפי' על פשעיו. ע"כ. והנה לגירסת הגמ' שלפנינו דגרסינן למי נושא עון למי שעובר על פשע חזינן בהדיא כפי שהשיב מרן שליט"א דהכוונה אפי' על פשעיו כמ"ש למי נושא 'עון'. ת. נכון.

ש. מגילה שם. אבוה בר איהי ומנימן בר איהי יד אמר תיתי לי דלא אסתכולי בכותי וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי כותי. הנה אמרי' בסנהדרין צ"ג ב', ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלקי לטובה כו', וכיון שכן, לכאו' צ"ב איך אמרו 'תיתי לי' כו'. ת. שלא עבר עבירה מותר לומר.

ש. מגילה כ"ח ב'. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי איצטריך ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקיך א"נ נישדי פורתא וניקום. יש לשאול האם ה"ז בדוקא שצורבא

---

⁵²ולגי' הגר"א נמצא כאן חידוש גדול, והיינו דאף שהוא נושא רק 'עון' מ"מ הקב"ה עובר לו אפי' על 'פשע' ולא רק על 'עון'.

מרבנן יאמר הלכה והיינו האם מהני לצורבא מרבנן לומר מתני' או פסוק או לומר לינוקא אימא לי פסוקיך או לשהות פורתא, וכן בכולהו אם מהני לתנא לומר פסוק וכו'.

ת. צורבא מרבנן צריך לומר הלכה.

ש. מגילה כ"ט א'. אבוה דשמואל ולוי הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה קמו ונפקו רב ששת הוה קא יתיב בבי כנישתא ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה כו'. לכאו' צ"ב למה היו שמואל ולוי צריכין לצאת וכן למה מלה"ש הפחידו את ר"ש, והרי אמרי' בברכות ו' ב' אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס כו' וחזינן דמצוה היא להקדים את השכינה. ת. הו"ל לצאת תיכף.

ש. מגילה שם. וא"ר חלבו א"ר הונא הנכנס לבהכ"נ להתפלל מותר (מצוה. הגר"א) לעשותו קפנדריא כו'. האם הוא דוקא ביהכ"נ כלישנא דגמ' או גם לבהמ"ד.

וכשנכנס לבהכ"נ האם זה דוקא להתפלל כלישנא דגמ' או גם ללמוד.

ואם לישנא דקאמר 'לבהכ"נ' להתפלל' לאו דווקא, א"כ באמת מאי טעמא נקטה הגמ' לשון זה של בהכ"נ ושל להתפלל.

(ולכאו' יתכן לומר דהכוונה דוקא לבהכ"נ ודוקא להתפלל, והיינו שהרי ילפינן זאת מקרא דכתיב ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב, ופסוק זה קאי על בית המקדש ולכאו' היינו דומיא דבהכ"נ דוקא כי בבהמ"ק לא לומדים (שהעיקר שם זה העבודה והיינו עבודת הקרבנות שהתפילה היא במקומה כמבו' בכ"מ) וכן קאי על תפילה שהרי בא להשתחוות כתיב).

ת. נכון.

ש. מגילה שם. בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו. מהו הפירוש מרביצין. (ובפי' הרע"ב בשביעית פ"ב מ"י אהא דתנן ומרביצין בעפר לבן פירש כלומר משקים שדה לבן, ולכאו' חזינן דמרביצין פירושו משקים⁵³, אך לכאו' מהו ומשקים בהן תורה).

⁵³שו"ר ל' רש"י לעיל כ"ח ב' שכתב וז"ל, אימתי. מכבדין ומרביצין אותן ביישובן לאחר שמכבדין מזלפין את המים להרביץ את האבק עכ"ל. ולהרביץ' זה פירושו כמו 'להשכיב' את האבק על הקרקע וכמ"ש הרע"ב בשביעית פ"ט מ"ו ז"ל שם, רביעה. כו' פ"א שמרביץ העפר ומשכיבו עכ"ל. ושו"ר הא דפרש"י מו"ק ו' ב' (א.ה. במהדו' שוטנשטיין כתבו בהקדמה למסכת מו"ק דרש"י שעל הדף לכאורה אינו רש"י אלא לכאורה הוא פי' רבינו גרשום, והדפיסו 'רש"י כת"י', יעו"ש הראיות) בזה"ל, שרי לתרבוצי. לזלף עליה מים כו' 'לתרבוצי' להשקות - לשון אין מכבדין ואין מרביצין - היינו השקאה פורתא כדי שיצאו הירקות וכדמפרש באידך ברייתא לקמיה, ו'משקין' היינו השקאה גמורה של בית השלחין עכ"ל, והנה לפי"ז נמצא שיש חילוק בין מרביצין לבין משקים, וכיון שכן לכאורה צ"ב על מה שפירש הרע"ב בשביעית דמרביצין פי' משקים וכו"ל. ואמנם ברש"י כת"י הנ"ל

ת. רוחצים.

ש. מגילה ל' א'. כתב מרן שליט"א בר"פ נשא בזה"ל: מה שהתחיל הפרשה נשא את ראש בני גרשון וגו' ולא צירף פרשה זו לפרשת במדבר ששייך לשם כו' י"ל משום שגרשון הי' הבכור כו', ע"כ. ונשאלתי (מא' מנכדי מרן שליט"א) מה הקושיא שהרי מי החליט היכן מסתיימת כל פרשה. וחשבתי בס"ד ליתן ראי' למרן שליט"א מדאמר' במגילה כ"ט ב' - ל' א' אמר אביי אוקמי הוא דמוקמי התם ופרש"י וז"ל כלומר אין הדבר ניכר לשם פרשת שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן עכ"ל, וחזינן דכבר בזמן אביי הסתיימו הפרשיות כמו שהוא לפנינו, ולהכי א"ש היטב מה שטרח מרן שליט"א ליישב כנ"ל.

ת. אמת.

ש. מגילה ל"ב א'. אמר ר' זירא אמר רב מתנה הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה. פרש"י וז"ל, בימה שהיו עושין למלך בפרשת המלך כו' עכ"ל, ולכאן צ"ב דהא לעיל כ"ו ב' קאמר רבא דתשמיש קדושה הוא כדאמר' התם אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עליה ס"ת אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור ופרש"י שם כורסיא. בימה של עץ עכ"ל. ולכאן צ"ב.

ת. שם לא במלך.⁵⁴

ברוך רחמנא דסייען

כתב ב' פירושים, ובפי' קמא כתב כמו רש"י (או שהוא פי' רבינו גרשום וכו"ל), ובפי' בתרא כתב כפירוש הרע"ב בשביעית דז"ל רש"י כת"י שם, 'מרבצין'. היינו השקאה פורתא כדי שיצאו ירקות וכדמפ' באידך ברייתא לקמיה ו'משקין' השקאה גמורה דבית השלחין, לישנא אחרינא, 'תרביצא' לשון משקין ממש על ידי שפעת מים אלא מזה מעט מפני אבק שעולה האבק שעולה על הירקות לשעות ואינו מניח לגדל אותן וכשהוא משליך עליהן מעט מים מתישב העפר וגדלו הירקות שבתרבץ ועל כן נקרא תרביצא ואין 'מכבדין' את הבית מישבין את האבק. מפי ר' יצחק, עכ"ל רש"י כת"י שם. ודו"ק. ועיין מו"ק שם תוס' ד"ה מרבצין.

⁵⁴הכוונה דשל מלך אינו תשמיש קדושה דאין מניחין ס"ת עליה רק המלך עומד עליו. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

